

AGU

Nr. 46

17. November 1923

DAAMIDE TUALETTIDE SPETSIAAL-ÄRI J. S A A R

Tallinnas, Narva mnt. 19 ja Kuninga t. 2 (Harju tän. nurgal).
Pakub austatud daamidele kõige suuremas valikus elegantsemaid
viimaste Pariisi modellide järgi valmistatud õhtu- ja balli-tualette, siidi
ja villaseid kleite, pluuse, kuubesid, pesu j. n. e. valmis ja
tehakse tellimiste järgi.

Töö osavate meistrite järelevalvel kiire ja korralik.

Hinnad väljaspool võistlust.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus «PÄEVALEHT»

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate võima-
lustega sisseseatud

trükkida

Kõige suuremad ja täie-
likumad rotatsioon-
masinad, kirjpressid
ja ladumasinad. Kõige
mitmekesisem trükitäh-
tede valik j. n. e. j. n. e.

Litograafia

Offsettrükk

Kõige täielikum, mood-
sate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata
hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu
graafilisi töid ja võib
sellel alal oma täiesti
uue sisseseade tõttu pa-
remate väljamaa selle-
kohaste ettevõtetele
-- tulgesti võistelda --

**Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!**

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

SAKSA RIIGI LAGUNEMISE HÄDAOHT.

Saksa riik, mille Bismarck „raua ja verega“ kokku liitis, kipub vägisi lagunema. Rheini-maa kuulutab ennast juba mõnda aega iseseisvaks vabariigiks ja Baier ei taha Berliini sõna kuulda. Kuigi seal äärmiste parempoolsete katse keskvalitsuse alt lahti lüüa või seda kogu alla heita, nurja läks, ei tähenda see veel sugugi, et lahkpüüded seal surmatud on.

Saksamaa üksikute osade püüded keskvalitsuse alt lahti lüüa on paremini arusaadavad, kui meelega tuleb, et see riik kuigi kaua ühist elu ei ole elanud, et üksikud riigid seal aastasadasi oma elu elanud ja nüüd ühiseid raskusi ühiselt ei taha kanda.

18. aastajal tõusis Saksa riigikestest pikkamisi esimesele kohale Preisimaa, kus Hohenzollernite suguvõsa valitses. Ühtlasi algas võistlus Austria Habsburgidega, kes kauemat aega „Püha Rooma riigi keisritena“ Euroopas suurt osa mänginud. Friedrich Suur (1740—1786), Preisi kuningas, julges juba Austriaga sõda alata, võttis temalt Sileesia ära ja tõstis Preisimaa suurriigi seisukohale. Ka osa Poolamaad langes Friedrich Suure ajal Preisi alla.

Kui 1789. a. suur Prantsuse revolutsioon lahti puhkes, leidis see ka Saksa mail teatud vastukõla. Valitsejad olid hirmul ja kartsid revolutsioonilise Prantsusmaa poolt sõjakäiku. Loodi esiti koalitsioon Austria ja Preisimaa vahel; hiljem ühinesid nendega Baier, Württemberg, Baden j. t.

1796. aastal tungisid Prantsuse väed üle Rheini, valdasid Badeni, Württembergi ja Baieri ning tungisid isegi Austriasse. Tehti mitmel korral rahu ja hakati uuesti sõdima, ühed Saksa riikidest sõdisid, teised olid erapooletud, kuni

Napoleoni võidu järele Austerlitz juures 1805. a. rahu tehti. Austria kaotas kõik oma maad Lõuna-Saksamaal ja 1806. a. pani Franz II „Püha Rooma riigi“ keisrikrooni maha. Napoleon lõi n. n. Rheini liidu, millesse 16 Lääne- ja Lõuna-Saksa riiki kuulusid. See liit kohustas end Napoleonile igas sõjas abivägesid andma ja seisis tema protektoraadi all. Preisimaa oli sel kombel üksi jäetud. Tema vastu algas Napoleon 1806. a. sõda. Hoolimata Saksi, Braunschweigi ja Venemaa toetusest sai Preisimaa ja tema liitlased lüüa (Jeena lahingus) ja kaotas oma maad lääne pool Elbat (Tilsiti rahu). Kogu Saksamaa langes Napoleoni mõju alla, osalt temast rippuvuses olles. Mõne Saksa riigi väed võtsid Napoleoni sõjakäikudest osa Hispaanias, Austrias ja Venemaal. Riiklist ühtlust Saksamaal ei olnud, oli ainult rahvusline. Võõra ikke all ärkas rahvustunne ja tung rahvuslise ühenduse järele. Sõjakäigust Venemaa vastu võtsid pea kõigi Saksa riikide sõjaväed osa. Selleks olid nad sunnitud. Nagu teada, lõppes see sõda Napoleonile väga kurvalt: suurem jagu tema vägedest hävines Vene lagendikkudel, riismed põgenesid. Kohe tõusis Saksa rahvas vabanemistung, algas sõjakäik Napoleoni vastu, milles sakslaste poolt Preisimaa juhtivat osa mängis. Viini kongressil 1815. aastal aeti Saksa riikide piirid uuesti, hulk väikseid ühendati suuremate külge ja kõik ühinesid Saksa liidu nime all konföderatsiooniks.

Suurt rahuldust aga Saksa rahvas oma vabanemisest ja ühinemisest ei tunnud. Valitsejad ajasid äärmiselt tagurlist poliitikat, ajakirjanduse tsensuur oli liig vali, seltskonna-elu igapidi kitsendatud. Iseäranis tunti seda reakt-

siooni Rheinimail, kus Napoleoni päevil kodanlisi vabadusi maitsta oli saadud. Rahvaesitust ei tahtud paljudes riikides, muude seas Preisimaal, sisse seada.

1830. a. revolutsioon (n. n. „Juuli revolutsioon“) andis ka Saksa rahvale tõuke. Braunschweigis kihutas rahvas hertsogi minema. Mujal algas käärimine. Mõnedki valitsejad seadsid rahvaesituse riigikorra sisse; aga Preisimaa jäi äärmiselt tagurlikeks ja tema ning tagurlike Austria mõjul läks reaktsioon varsti veel hullemaks kui enne. See kestis 1848. aastani. Siis algas, jällegi Prantsuse riigipöörde mõjul, uus liikumine, mille suureks tulemuseks see oli, et Frankfurdis Saksa riigi „eelparlament“ kokku astus, mille liikmeteks seltskonnategelased, linnade ja korporatsioonide esitajad olid. See „eelparlament“ määras ülesaksamaalised valimised ja 18. mail 1848. astus esimene Saksa üleriikline parlament Frankfurdis kokku. Selle parlamendi ajalugu on väga õpetlik, sest ta näitab, kui vähe poliitilises elus autoriteet end maksmasuudab panna, kui tal jõud puudub.

Frankfurdi parlamendil ei olnud sõjalist jõudu tarvitamiseks ega võimalust maksusid peale panna. Ta töötas välja Saksa riigi põhiseaduse ja pakkus Saksa keisri krooni Preisi kuningale Friedrich-Wilhelm IV. Aga see ei võtnud krooni vastu, enne kui teised Saksa valitsejad selleks nõusolekut avaldanud. Väiksemad riigid ei olnud selle vastu, suuremad protesteerisid ja Friedrich-Wilhelm IV loobus krooni vastuvõtmisest lõpulikult.

Sellega oli ka ühise Saksamaa loomisele sedakorda hoop antud. Mitmed Saksa riigid kutsusid esitajad Frankfurdist ära ja parlament lagunes varsti täielikult.

Algas jälle kange tagasikiskumine, antud vabadused ja rahvaesitused kaotati ära, revolutsionäärisid karistati valjusti.

Alles Bismarckil läks korda Saksa riike ühendada. 1866. a. kogus ta Berliini 22 riigi esitajad ja pani neile põhiseaduse ette. See otsustati asutav-riigipäevale esitada. Bismarck käis peale, et see riigipäev üldise valimise õi-

guse põhjal kokku kutsutaks. Muidugi ei võis sellest järeldada, et see junkur vabameelsuse ja demokraatia vastu poolehoidu tundis; aga seisuline ja tagurline Preisi maapäev oli neli aastat tema kavatsused tagasi lükanud, ta tahtis nüüd demokraatiliselt valitud riigipäevaga õnne katsuda.

1867. a. olid valimised, vabameelsed said enamuse ja veel samal aastal kiinnitas riigipäev Põhja-Saksa liidu põhiseaduse.

Sellesse liitu astusid ja ühinesid uue põhiseaduse alusel 22 riiki. Liidu presidendiks oli Preisi kuningas. Saksa-Prantsuse sõja ajal astusid veel mitmed riigid Põhja-Saksa liitu ja 1870. a. otsustas riigipäev, et see riikide liit Saksa keisririigiks tuleb kuulutada.

1871. a., pärast suurt võitu prantslaste üle, oli Versailles'i lossis Preisi kuninga Wilhelm I Saksa keisriks kroonimine. See sündis seal samas Versailles'is, kus ilmasõja järele Prantsusmaa Saksamaale alandava rahu dikteeris.

Nagu näeme, on Saksa riigid kõigest umbes poolsada aastat ühist riiklist elu elanud, sellegi juures oma koduseid asju alati iseseisvalt ajades. Ajaloo kestel on nad aastasajad enam-vähem rippumatult elama harjunud. Kui nad viimane poolsada aastat rahulikult ühist riiklust ja Berliini ning Preisi juhtivat osa tunnustasid, siis oli see loomulik: Berliin oli Saksa rahva hiilgavale võidule viinud, Prantsusmaad otsustavalt löönud. Kui aga seesama Berliin ja Preisimaa Saksa riigi nüüd kuristikuni või koguni kuristikute põhja on viinud, siis ei taha üksikud riigid enam tema sõna kuulda ega tema juhtimisel edasi minna. Nad peavad soodsamaks omaette elama hakata või Berliini ja Preisimaa üle vallitseda. Pealegi läheb rahva enamus oma poliitilise meelsuse poolest mitmes Saksa riigis Berliini valitsuse ja riigipäeva enamusest lahku. Saksis on enamuse meelsus Berliini omast karedam, Baieris tagurliksem. See suurendab vastolusid ja sunnib Berliini valitsust võimuabinõude tarvitamisele, et neid maid üleriiklise põhiseaduse piirides pidada. Küsitavaks jääb, kas nendegi abil võimalik on Saksa riigi ühtlust alles hoida.

KUIDAS MINA RASPUTINI TAPSIN.

VLADIMIR PURISHKEVITSH

18. detsembril 1916.

Need asjad tuleb ühes surnukehaga jökke visata, — lisa ta juure.

Kas telefoneerisite Rode suvilasse, nagu meie maha tegime?

— Jah, telefoneerisime.

Ja nüüd läks sõit vaikides.

tegin, kui väerinnalt Peeterburi olin sõitnud, — külaskäik, mis oli ühendatud Rasputini nimega. Tuletasin meele, kuidas „Istoritsheski Vestniku“ toimetaja Glinski telefoni teel minule edasi andis suurvürsti kutse, et mina tema poole lähaksin, ükskõik mil päeval. Kõ-

EESTI ESITUS NÕUKOGUDE VENEMAAL.

Aado Birk,

Eesti saadik ja täievolitusline minister Moskvas.

Foto Vannas.

V. Tomberg,

Eesti kindralkonsul Peeterburis.

Automobiil liikus kaunis pikka, niikaua kui meie linna mööda sõitsime. Oli juba väga hilja, ja suurvürst kartis, et täie kiirusega sõites võidakse politsei tähelpanu äratada.

Aknad olid alla lastud. Öine õhk mõjus hästi minusse. Hoolimata kõigest, mis olin läbi elanud, tundsin end õige rahulikuna. Kuid minu mõtted keerlesid kõik aeg Rasputini ümber. Tuli meele tema minevik, tulid meele need jõupingutused, mida isegi keiserliku suguvõsa liikmed tegid, et tsaari sellest kelmist vabastada. Kõik need mõtted lendasid marulise kiirusega mul peast läbi.

Mulle tuli meele külaskäik, mis ma suurvürst Nikolai Mihailovitshile novembri algul

helesin minemast, sest suurvürst, kes oma ajaloolistes teostes oma keiserlikke esiisasid vähe meeldivates värvides kujutas, ei äratanud minus poolehoidu.

Siiski määrasin endale päeva ja läksin suurvürst Nikolai Mihailovitshi poole. Mind võttis vastu mees, kes meele tuletas vananevat lõvi. Ta kandis kindrali pagunid ja kõneles hommikumaaalase aktsendiga. Juba esimeste sõnadega kukkus ta kõnelema sellest hirmsast seisukorrast, milles asus keiserlik sugukond selle järeldusel, et Rasputin keiserinna kaudu keisri peale mõju avaldas.

Olin üllatatud suurvürsti avameelsusest, mida ma seni ei tunnud. Temal oli palju süda-

me peal ja nähtavasti tahtis ta oma tundmusi kontroleerida, kõneledes nendest isikutele, kelle vaated tema omadest lahku läksid. Kuulsin Jussupovilt, et kaks tundi pärast mind võttis suurvürst Burtšhevi vastu.

Suurvürst rääkis peaaegu kõik aeg üksi, vahete vahel minule küsivalt otsa vaadates. Vastasin temale, vahel kergesti pead nokitades, vahel lühikesi „jah!“ „ei!“ „muidugi!“ jne sekka pannes.

„Teie teate ju, — ütles ta minule — et terve Romanovite sugukond saatis keisrile palvekirja, paludes teda valitsemise ohjad enda kätte võtta ja Aleksandra Feodorovnat riigi asjadest kõrvaldada. Sel teel loodeti Rasputini mõju hävitada võivat. Kuid, nagu juba karta võis, ei annud see mingit tagajärge. Mina ei kirjutanud sellele palvekirjale allagi, sest ma teadsin, et see oli asjata: aimasin, et tagajärg oleks allakirjutajatele saatuslik.

Tegutsesin teist viisi. Ühe tähtsa ülesande puhul, mille olin täitnud, seadsin kokku aruande selle kohta. Kujutasin selles aruandes muuseas Venemaa kurbloolist seisukorda ja valitsevat meeleolu. Tundsingi seda meeleolu väga hästi, sest see oli Rasputini sepitsuste ja tsaarina alalise riigiasjadesse segamise loogiline järeldus.

Oles lõpetanud aruande kokkuseadmise keisri Peeterburi tuleku ajal, — jätkas ta, — palusin temalt ühel päeval luba seda aruannet temale isiklikult ette lugeda. Lisasin veel juure: „Pärast selle aruande ärakuulamist ei jää sul muud üle, kui mind kinni võtta lasta ja kasakate valve all pealinnast välja saata.“

„On see sinu aruanne siis nii hirmus, — küsis ta, minule aineti otsa vaadates. — Olgu, kuulan sind ära ja loodan, et asi laseb end korraldada.

Kandsin oma rapordi ette ja selle tagajärg on, et sattusin ebasoosingusse ja et mind heameelega ei nähta.

„Kas tahate, — ütles suurvürst lõpetades, — et teile selle aruande ette loen?“

Olin nõus, ja ta luges mulle ette lühikese märgukirja, mis oli selgete ja julgete sõnadega kokku seatud. Ta püüdis selles märgukirjas näidata, et keiserinna ja Rasputini segamine riigi asjadesse oli hädadohtlik keiserlikule suguvõsale endale ja hukatuseks Venemaale.

Mäletan, et kui ta lugemise oli lõpetanud, olin mõne minuti otsekui hüpnotiseeritud kõigest sellest, mida olin kuulnud. Toibusin oimetusest alles siis, kui ta mind äratas, mulle signaali pakkudes.

„Kas teate, — lisas ta juure, — et esitasin

selle rapordi ka keisri emale Maria Feodorovnale, kes tol ajal Kiievis viibis. Saatsin oma aruande temale vürst Shervashidse kaudu. Kas tahate kuulda lese keiserinna arvamist selle kohta?

Ta tuhnis oma paberites ja ulatas mulle ühe telegrammi, mis sisaldas ainult need kolm sõna: „Bravoo, bravoo, bravoo. Maria.“

Kuid ettevaatlik Shervashidse, — jätkas suurvürst, — vist kartis niisugust komprometteerivat dokumenti lese keiserinna paberite hulka jätta. Sellepärast saatiski ta minu märgukinja mulle tagasi.

See kõik tuli mulle meele, kuna auto mind „püha isa“ surnukehaga tema viimse puhkepaiga poole viis.

Vaatasin aknast. Olime juba linnast väljas. Seda tunnistas lõpmata põõsasaed ja majade rida. Valgustus oli väga vilets ja tee läks ikka halvemaks. Vahel pörutas nii tugevasti, et surnukeha üles kargas, hoolimata tema peal istuva soldati raskusest. Ja igakord kui selle peaaegu veel sooja keha puudutust tundsin, ei suutnud ma lämmatada kohutuse ja jälkuse tunnet, mis mind närvilikult judisema pani.

Viimaks nägime kaugelt silda, kust meie Rasputini keha jõkke pidime viskama.

Dmitri Pavlovitsh aeglustas käiku, sõitis pahemalt küljelt sillale ja peatas barjääri ääres.

Auto pimestav valgus valgustas silmapilguks linnavahi putkat, mis asus teiselt pool silda paremal küljel. Siis kustutas suurvürst tuled, ja pimedus kattis kõike. Auto mootor surises edasi. Ilma mürata ja nii ruttu kui võisin, avasin auto klapi ja asusin brustveri kõrvale. Soldat ja Lasavert tegid niisamuti. Leitnant ühines meiega, Dmitri Pavlovitsh valvas masina ees.

Haarasime surnukeha, vibutasime teda ja viskasime ta alla auku, mis asus silla kõrval. Alles nüüd märkasime, et meie midagi väga tähtsat olime unustanud: kaalupommid, mida meie surnukeha külge pidime siduma, olid autosse jäänud. Viskasime siis alla pommid ja kasuka, millesse ahelad mässisime. Lasavert otsis auto läbi ja leidis sealt Rasputini ühe saapa, mis ka jõkke visati.

See kõik kestis üks või kaks minutit. Siis istusime uuesti autosse. Mina istusin Dmitri Pavlovitshi kõrvale. Tuled uuesti põlema keeratud, jätkasime oma teed, sillast üle sõites.

Tänapäevani ei suuda ma aru saada, kuidas meie peatus sillal võis jääda tähele panemata. Vahiputkast mööda sõites nägime lin-

navahiti rahulikult magavat. Ta ei ärrganud ka siis mitte, kui auto valgus putka ja tema enda peale langes.

Niipea kui sillast üle olime saanud, kiirendas suurvürst auto käiku. Kuid masin ei jooksnud enam hästi. Mootor tõrkus, ja mitu korda pidime peatuma.

Doktor Lasavert tuli igakord maha, puhastas ja korraldas mootorit küünlavalgusel, mispeale edasi sõitsime, nii hästi või halvasti kui see läks.

Viimane peatus oli Kamenoostrovski prospektil, peaaegu Petropavlovski kindluse vastas. Selle järele jõudsimme ilma vahejuhtumiseta Sergei Aleksandrovitshi palee ette, kus Dmitri Pavlovitsh elas.

Sõidu ajal jutustasin suurvürstile kõik, mis Jussupovi palees oli juhtunud sel ajal, kui ta leitnandiga surnu asju läks põletama. Oma jutustust lõpetades ütlesin temale:

— Kas teate, Dmitri Pavlovitsh, arvan, et meie vea oleme teinud sellega, et surnukeha vette viskasime. Meie oleksime pidanud tema kuhugile nähtavale jätma. Kardan, et nüüd palju Vale-Rasputinid võib ilmuda, sest see on väga kasulik äri.

— Vahest on teil õigus, — vastas tema, — kuid meie ei või siin enam midagi muuta.

Autost välja tulles leidsime sealt, endi suureks imestuseks, Rasputini teise saapa. Ka nägime vaibal, mis auto istmeid kattis, verejälgi.

Suurvürsti teenrid ootasid trepil. Nad näisid asjasse pühendatud olevat. Suurvürst andis neile käsu saabast ja vaipa ära põletada.

Siis jätsime — leitnant S., Lasavert ja mina Dmitri Pavlovitshi jumalaga ja sõitsime vooimehega Varssavi vaksalisse. Leitnant S. läks oma naise juure, kes seks ööks minu naise seltsi oli jäänud.

Lasavert ja mina läksime endi vagunisse, et puhata vähemalt need paar tundi, mis veel jäi riigivolikogu liikmete külaskäiguni, — ja

kes kell 9 hommiku rongi*) pidid vaatama tulema.

Kell näitas juba üle 5, kui meie sillal, mis vaksalisse viis, vooimehe ära lasksimme ja täiesti tähelepanematult oma vagunisse libisime. Kõik magasid sügavas unes.

Vagunikäigus nägin oma naise valget peakatet. Minu naine ootas meie tagasitulekut. Igauks läks oma kupeesse. Heitsin magama, ilma riidest lahti võtmata.

Teisel hommikul, 17. detsembril, kell ei olnud veel 1/29, kui meie — Lasavert ja mina — juba jalul olime, värsked ja väljapuhanud, möödasaadetud ööst hoolimata. Määrasime ära sanitaarid, kes vagunite juures pidid seisma, ja nii ootasime külalisi.

Nad tulid natuke peale üheksat, A. I. Ishingareviga eesotsas, kes arst on. Vaatamine kestis peaaegu kella kahe-teistkümmeni. Andsime kõik tarviliikud teated.

Kella 12 paiku lahkusid riigivolikogu liikmed. Siis läksin mina oma ema poole, et teda jumalaga jätta ja Maklakovile järgmine telegramm saata: „Milal tulete?“ See pidime järele tähendama, et

di meie kokkurääkimise Rasputin on tapetud.

Riigivolikogust läksin Oldenburi printsipaleesse, et tema kantseleitülemaga, kindral Kotsherginiga, kokku saada. Sealt läksin Inshenernaja uulitsale, Punase Risti peavalitsusse, et tema asjaajajaga kõnelda.

Kõik need külaskäigud tegin ma ainult sel otstarbel, et näidata, et ma sel päeval oma harilikke talitusi toimetasin. Tööpoolest ei olnud mul aga oma rongi korraldamiseks midagi tarvis. Nii võisid mitmesugused isikud igasugustest elukutsetest ja kõigist seltskonna kihtidest tarviliiklul korral tunnistada, et ma sel päeval

*) Purishkevitschi sanitaarrongi.

Prof. A. Piip,

nimetati neil päevil Eesti saadikuks P.-A. Ühisriikidesse.

Foto Vannas.

täiesti samasugune olin kui kõigil teistel päevadel.

Pärast kella 4 pöörasin vaksalisse tagasi. Lasksin täita oma teise vaguni ja andsin abilistele käsu rongi ärasõitu punkt kella kaheksaks määrata. Kuid vaevalt olin kõige oma personaaliga laua taha istunud, kui üks auto ette sõitis. Tulija oli leitnant S.

Ta palus mind suurvürsti nimel viivitamata paleesse ilmuda.

Istusin autosse ja sõitsime minema.

Leidsin paleest ees majaisanda Jussupovi-ga, mõlemad suures ärevuses. Mõlemad võtsid konjakit ja musta kohvi, olles mööda saatnud uneta öö ja väga rahutu päeva. Keiserinna teadis juba Rasputini kadumisest ja aimas koguni tema surma. Ta pidas meid tema tapjateks.

Kojadaam proua Golovin, kes oli Rasputini sekretäär, teatas keiserinnale, et Rasputin pidi õhtu meie juures mööda saatma. Politsei oli jalul. Temale oli ülesandeks tehtud surnukeha üles leida ja vandeseltsi niidid kätte saada.

— Pidin selle näru pärast oma kõige parema koera tapma, — tähendas Jussupov, — ja ta sinna panema, kus lumi „püha isa“ verest punane oli. Terve päeva seadsin oma soldatitega maja korda. Ja praegu tahame, nagu näete, keiserinnale kirja kirjutada, mille meie veel täna temale loodame kätte toimetada.

Hakkasin ühes nendega kirja teksti kokku seadma. Kahe tunni pärast oli kiri valmis.

Panime kirja kinni ja Dmitri Pavlovitsh läks teda kätte toimetama. Meil oli natuke piinlik, sest see kõik ei olnud muud kui osavasti väljamõeldud vale, mis meid kujutas kui isikuid, kelle süütust oli ilma vähemagi põhjusest kahtlustatud.

Pärast Dmitri Pavlovitshi äraminekut hak-

kasin Jussupovilt pärima, mis oli juhtunud nende mõne minuti jooksul, kui ta Rasputiniga üksi oli.

Jussupov naeratas valuliselt ja ütles:

— Seal juhtus midagi, mida ma kunagi ei unusta, niikaua kui elan. Söögituppa tulles leidsin Rasputini samal kohal lamamas. Võtsin tema käe ja katsusin tema pulssi. Minule näis, et pulss ei löönud enam. Panin oma käe tema südame peale — see ei tulksunud enam. Ja siis — kujutage endile ette minu kohkumist — Rasputin avas pikkamisi ühe saadanliku silma, siis teise, ja ta vahtis mulle otsa pilguga, mis oli täis väljendamatut vihkamist. Ta ütles: „Felix, Felix, Felix!“ Siis kargas ta üles, et mind haarata. Kargasin kõrvale nii kärmelt kui võisin ja mis siis tuli, ei tea ma.“

Sel silmapilgul tuli Dmitri Pavlovitsh tagasi ja mina lahkusin. Jumalaga jättes suudlesin suurvürsti, Jussupovit ja leitnant S.'si.

Suurvürsti autoga toodi mind minu rongile. Kell 10 õhtu lahkusin Vene pealinnast ja sõitsin väerinnale. Dmitri Pavlovitsh kavatses Peeterburist lahkuda järgmisel päeval, samuti ka Jussupov, kes oma naise juure Krimmi taitis sõita.

Niisugune oli sündmuste käik kuni 17. detsembri õhtuni....

Hakkab koitma. Lõpetan need read talvehommiku aovalgusel.

Veel on pime, kuid tunnen, et päev ligineb. Mul ei tule und. Mõtted kihutavad pööritava kiirusega mul ajast läbi. Mõtlen tuleviku peale, mitte oma isikliku elu peale, vaid suure Venemaa tuleviku peale, mis on mulle kallim kui minu elu ja minu perekond.

Tõlkinud J. A.

(Lõpp.)

RAHVUSVAHELINE TÖÖBÜROO.

Uueaegsed riigivalitsused on tööliste elu püüdnud korraldada sellega, et on isekeskis liitu astunud, asutades rahvusvahelise tööbüroo. Tööbüroo on ühenduses Rahvasteliiduga. Büroo tegevust valvab nõukogu, mis koos seisab kahestkümmest neljast liikmest, kuna tema töökava kindlaks määrab iga-aastane konverents, millest osa võtavad riikide esitajad, valitud niihästi tööandjate kui ka tööliste poolt.

Büroo direktoriks on Prantsuse sotsialist Albert Thomas.

Rahvusvahelist tööbürood võib vaadelda kui laialdast asutust, mille poole võivad pöö-

rata kõik, kes kuidagi huvitatud tööküsimusest. Ühiskondliku elu korralduse küsimusi käsitavate raamatute suhtes on büroo raamatukogu täielikum kõigist teistest, samuti leidub siin kõiksugu sellekohaseid dokumente, kirje ja arvustikke. Ka saadab büroo väljja ankeedilehti ja korjab andmeid oma alasse puutuvast olukordadest.

Kõik läbitöötatud kavad esitatakse konverentsile, kes nad kas tagasi lükkab ehk heaks kiidab ja saadab nad soovitustena riigivalitsustele.

Seni on peetud neli konverentsi: Washing-

tonis a. 1919, Geenuas a. 1920, Genfis 1921. ja 1922.

Ülesvõetud küsimustena on vastu võetud pühapäevatöösse puutuvad kokkulepped, naiste ja laste öötöötundide keeld, valge vosvori tarvitamise keeld jne.

Viies konverents, millest ka Eesti esitajad

osa võtavad, avati 22. okt. s. a. Genfis. Ta on pühendunud tööhoolekande küsimustesse.

Rahvasteliit on tööbüroo jaoks kavatsenud Genfis maja ehitada, milleks juba ka krunt on valitud ilusasse kohta, järve kaldale, keset suurt parki. 21. okt. oli ehitusele pidulik nurgakivipanek.

Rahvusvahelise tööbüroo nõukogu koosolek.

Kavand, mille järele ehitatakse rahvusvahelise tööbüroo maja Genfi, järve kaldale.

DIKTAATORITE

1. Wu-Pai-Fu. 2. Mussolini. 3. Julius Caesar. 4. Lenin.

Diktaatorite populaarsus kasvab: kõik maad ja rahvad, kus seisukord väga halb, ootavad üht vägevast meest, üht kangelast, kes kange käega pöörde tooks majandusellusse ja poliitikasse ja viletsuse ning väärnähtused pühiks.

Itaalia on juba oma igatsetud päästja ja õnnetooja: Benito Mussolini, kes aasta otsa valitsenud. Et ta kange käega ja suure tahtejõuga mees, selle juures ei kahelda, et ta aga midagi erakorralist on teinud, mida parlamentiline valitsus ei oleks teha suutnud, seda usuvad küll ainult tema poolehoidjad. Aga küllalt on sellestki, et ta julges riigivõimu vägivallaga enese kätte kiskuda ja seda käest ei anna. Selle eest austavad teda rahvahulgad, kardavad teda vaenlased ja katsuvad teda õnnekütid mitmel maal järele aimata.

Aga Mussolini ise on ka epigoon, järelaimaja. Eeskujuks temale olnud, nagu hiljuti Lloyd George kinnitas — Lenin. See on praeguste Euroopa ja Aasia diktaatorite algtüüp, palju

TÜÜBID.

5. Primo de Rivera. 6. Napoleon
7. Mustafa Kemal.

suurema julgusega ja palju enam riskeerija, palju raskemais oludes tegutses.

Mustafa Kemal pasha, praeguse Türgi riigi ülesehitaja, greeklaste võitja ja Konstantinoopoli vabastaja, on ka haruldase julguse ja tahtejõuga rahvajuht, kõigi diktaatori omadustega.

Teine Aasia diktaatori tüüp on Hiina mässu või kodusõja juht Wu-Pai-Fu, kes ei kohku tagasi mingisugustest abinõudest oma poliitiliste eesmärkide saavutamises.

Mussolini järelaimaja ja vähema kalibriga diktaator on Primo de Rivera, kes hiljuti Hispaanias riigivõimu enese kätte kiskus.

Nende hulgas on kaks klassikalist diktaatori tüüpi: Rooma valitseja Caesar ja Prantsuse keiser Napoleon I. Kõigi nende kange käega ja suure tahtejõuga meeste nägudelt võime õige palju ühiseid jooni leida. Samuti on nende peahituses palju sarnasust, kuigi siin iga rahvuse tüüp omapäraseid jooni avaldab.

DIKTAATORITE TÕÜBID.

Dr. GRAVENHAGI SURM JA TEMA JUHTUMISED PÄRAST SEDA.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i romaan. Tõlkinud J. M.

Üks asjaolu äratas aga kohe tema kahtlust: passil olev päevapilt. Pass oli välja antud ühest Daani passikontorist ja Daani politseis tembeldatud. Ta oli Gravenhagi nimeline ja ei võinud kahtlust tekkida, et surnu kohvis ja mees päevapildil olid üks ja sama isik.

Kui Arthur Essenil toodi pealeõunal sündmuse üle kokkuseatud politseiarstide aruanne, tabas teda uus üllatus, mis oli nii vapustavat laadi, et isegi tundmusteta eriteadlane ei suutnud tagasi hoida mõnd imestuse sõna tapmisloo mõistatuslikkuse kohta.

XXIV.

Hämaral hommikutunnil jõudis Fenneslev Kopenhaagenist pärale, peatus ühes jaamahoone

lähedal asuvas vöörastemajas, kohendas karmesti oma välimust, ja peale selle kui oli joonud mõne tassitäie kanget kohvi, võttis auto ja sõitis politseisse. Kell oli alles kuus, ruumides põles veel tuli. Ta oli majas tuttav ja otssis kohe üles omad sõbrad, kes juhatasid ta dr. Arthur Esseni juure. Viimane oli praegu tulnud. Ta seisis kirjutuslaua üle kummardades ja luges mingisugust ajakirja, kui Fenneslev sisse astus.

„Ma tulin nii varakult, sest et ootasid teid,“ ütles Arthur Essen, „meie ei saa selles asjas edasi töötada, enne kui oleme saanud seletust Kopenhaagenist. Surnu isik on meil alles kindlaks tegemata.“

Ta näitas ajakirja, mida oli praegu lugenud.

„Kavatsesin parajasti veel kord lugeda kirjeldust Gravenhagi juhtumise üle. Seal seisab arstline arvustus Kopenhaagenis sündinud tapmisloo kohta. Ja siin,“ ta näitas masinal kirjutatud poognat, „on arstline arvustus eilse tapmisloo kohta. Nii imelikku juhtumist pole mul veel elus ette tulnud. Teatud kohtadel käivad mõlemad arvustused ühte. Igatahes pidi mõlemil tapetul olema teineteisega palju sarnadust. Ka leidsime kohvrast Gravenhagi paberid.“

„Sellest pole veel küllalt,“ ütles Fenneslev.

„Ja päevapilt sobib.“

„Ka see ei aita veel.“

Arthur Essen vaatas oma Daani ametvenda.

„Teil on nähtavasti juba kujunenud oma vaade selle juhtumise kohta,“ ütles ta.

Fenneslev kehtas õlgu.

„Eestkätt tahaks ma teda näha,“ ütles ta, „ja kui minu aimdus tõendub, tahan saata telegrammi.“

„Kuhu?“

„Daanimaale, tapetu ühele sõbrale.“

„Teie teate, kes on surnu?“ küsis Essen.

„Ma usun, et see on dr. Gravenhag,“ vastas Fenneslev.

Dr. Essen pidi naerma.

„Gravenhag tapeti juunikuus,“ ütles ta.

„Sellegipärast usun ma, et see surnu on dr. Gravenhag,“ kinnitas Fenneslev kangekaelselt.

Essen kutsus mõne kohtuteenri, kes klirisevate võtmetega läksid mõlema detektiivi eel läbi pikkade käikude. Viimaks jõudsid nad kohtuarstide jaoskonda. Vaheajal oli päike niivõrd kõrgemale tõusnud, et läbi soonelisest klaasist katuseakna pääsis nirisema vähe halli hommi-kuvalgust. Ühes lahtilõikesaalis lamas surnu laual tumeda katte all. Kohtuteener tõmbas katte tagasi kuni keskpaigani.

Fenneslev vaatas tähepanelikult laipa. Ta näitas surnu õlga.

„Näete seal seda märki,“ küsis ta, „see on vana haavaarm.“

Dr. Essen noogutas.

„Vana, ristikujuline haavaarm,“ vastas ta, „eksimate tunnusmärk.“

Ja nähes ametvenna kangenenuid häämmastust, ütles:

„Mis teil viga? Kas teie ei või laipu näha?“

„Haavaarm,“ pomises Fenneslev, „teisel oli samasugune arm.“

„Sel, kes tapeti juunis?“

„Jah.“

„Ja sama nägu?“

„Niipalju, kui võib otsustada, jah, sama nägu, sama pea.“

Dr. Essen keeras surnu pead, nii et see katuseakna valgusel selgesti näha oli.

„Tunnete ta ära?“ küsis ta külmalt.

Fenneslev tõmbus kehast.

„Olen näinud teda tihti tänaval, restoraa- nides, teatris. Ta oli Kopenhaagenis tuntud. Võiksin vanduda, et see on dr. Gravenhag ja ei keegi muu. Nüüd saadan telegrammi profes- sor Hektorile Kopenhaageni.“

Dr. Essen võttis rahuga vastu teise ütelu- sed.

„Kui oletame, et see siin on õige dr. Gra- venhag,“ ütles ta, „kes oli siis too teine, kes ta- peti juunis?“

„Too oli ka dr. Gravenhag,“ vastas Fennes- lev.

Dr. Essen tegi kärsitu liigutuse.

„Aga see on ju rumalus,“ ütles ta.

„Arm,“ pomises endamisi Fenneslev, „sama ristikujuline haavaarm.“

„See võib olla juhuslik kokkusattumine,“ rääkis dr. Essen vahele. „Ka sarnadus võib olla juhuslik, ja see ei tarvitsegi olla nii ülisuur, sest praegu lugesin just „Kriminalistide ajakir- jast,“ et selle teise nägu oli osalt puruks las- tud. Võib olla, peitub kogu saladus selles kum- malises sarnaduses mõlema tapetu vahel. Miks tahate telegrafeerida professor Hektorile?“

„Ta oli üks tapetu lähem sõber. Ja tundis teda paremini, kui keegi teine.“

„Ja ometi oli üks, kes tundis teda veelgi paremini,“ rääkis vastu dr. Essen, „ja praegusel ajal on mul välja saadetud viiskümmend detek- tiivi otsima seda isikut.“

„Kes peaks see olema?“ küsis Fenneslev.

„Kes muud kui proua Merete Gravenhag,“ vastas dr. Essen, „ta viibib siin Berliinis.“

XXV.

Nüüd oleme Dybhavn-tragöödi kirjeldusega jõudnud selle kohani, kus läheb tarvilikuks ta- gasi pöörduda mõistatuslike olevuse Robert Ro- bertsoni juure. Kes veel mäletab seda kum- malist lugu, teab, kuidas niihästi Kopenhaageni kui ka Berliini politsei täiesti madalikule kinni jooksid, ja kuidas juhtumine kõrvale pandi kui üks mõistatuslikumaist uuema aja kaelakohtu- liste kuritegude ajaloos. Inimesele, kes on uu- rinud politsei aruandeid, pole raske täpselt kindlaks määrata aega, mil uurimised katkesid ja nende jätkamine võimatuks muutus. See oli siis, kui dr. Arthur Essen ütles Fenneslevile:

„Meil tuleb tabada proua Merete Gravenhag.“

Proua Meretet ei olnud nimelt kusagilt leida.

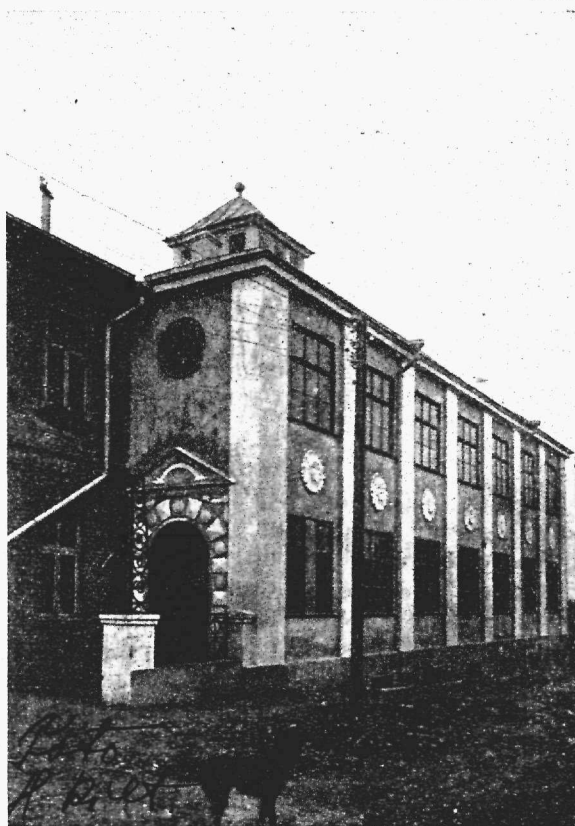
Berliini politsei, kes töötab ometi võrdlematult, kui on tarvis leida isikuid, võis ainult kindlaks teha, et proua Merete oli kellegi sõbra või kaitsja seltsis, nimega Marcus Friis, lahkunud augusti algul omast korterist Bozeni uulitsal 13, et Hollandi-Inglismaa kaudu reisida Ameerikasse. Piiripolitsei teatelehtede uurimisel selgus, et paar oli tõepoolest üle piiri läinud, ja Hollandi politsei tunnistas tõeks, et nad olid läinud Rotterdamis aurik „Batavia“ laele, mis pidi sõitma Londoni. Seal kadus proua Meretest igasugune jälg, ja võis arvata, et ta viibis ookeani auriku lael teel Ameerikasse sel ajal, kui mõrtsukatöö hotell Kaiserhofis toime pandi. Dr. Essen seadis mõistatuse lahendamise peatingimuseks proua Merete paigalviibimist. Hiljem selgus, et ta loomusunnil asja õieti oli mõistatanud. Niikaua aga, kui polnud ühendust proua Meretega, istuti abitult kinni — kuhu poole ka ei pööratud, ikka põrgati läbitungimata pimeduse vastu. Ja ühendus Ameerikaga ei olnud seda laadi, et seal peatset vastust võis oodata.

Enne oma ärasõitu Berliinist võis jälgida proua Merete liikumist kaunis täpselt. Pealegi ei annud need seletused mingit peatust arvamiseks, et tal võiks olla mingi ühendus mõrtsukatöoga. Igal juhtumisel võis niisugune ühendus olla ainult kaudne, sest tõsiasi oli, et ta mõned päevad enne tapmist ära reisis.

Et ta oli ikka veel ühes Marcus Friisiga, selle üle ei imestanud Daani detektiiv. Ilusa naise võitmine noore mõisniku poolt oli äratanud omal ajal Kopenhaagenis suurt tähelepanu. Viimaste kuude vältel olid nad Saksamaal palju

ringi reisinud, ilma et oleks peatunud pikemat aega ühel kohal. Paarikest võis jälgida paigast paika, Heidelberg, Nürnberg, Veimar. Peale tagasijõudmist Berliini ei asunud paar enam võõrastemajja elama, vaid imelikul kombel üüris proua Merete neljatoalise korteri Bozeni uulitsal, kus elas üksinda. Parun Friis viibis igapäev külalisena ja pidas ka oma söögiajad seal. Midagi ei lubanud oletada, et nende vahele oleks tekkinud lõhe, ometi elas parun Friis nende ärareisini võõrastemajas omaette.

Foto Riet, Viljandi

Viljandi Haridusseltsi uus koolimaja.
Selts pühitses neil päevil 15-aastast kestvust.

Saadi kätte vana Poola naisterahvas, kes Bozeni uulitsal oli juhatanud proua Merete majapidamist. See oli täis kiitust proua Merete vaiksuse, lahke oleku üle. Armuline proua ei läinud peaaegu iial välja, vahete-vahel oli käinud mõnel kontserdil, muidu elas aga suursugust tagasihoidlikku elu. Poolakas kirjeldas ka parunit kui suursugust, peenete viisidega herrat. Peale tema käis vahete-vahel võõraks keegi herra, kelle nime ta polnud iial kuulnud. See oli elegant kuju, nagu mõni ohvitser erariides. Vanaeidele oli jäänud mulje, et see herra seisis proua Meretega mingisuguses äriühenduses, sest ta oli neid näinud kord istuvat koos agaralt üle paberite kummardades. Nad rääkisid isekeskis alati võõrast keelt, mida vanaeit ei mõistnud. Üks ainus kord oli see

herra olnud ühes paruniga seal lõunal, kuid ta oli üsna äkitselt, enne söögiaja lõppu, majast lahkunud, ja kui vana poolakas sisse tulnud koristama, leidnud ta põrandalt katkiseid klaasitükkke. Proua Merete istunud ühes toanurgas ja parun käinud nii ärevalt toas edasi-tagasi, et ta mitte tähelegi pole pannud, et astus klaasitükkidele.

Politsei püüdis seda võõrast herrat kätte saada, kuid see ei läinud talle korda.

Vahepeal oli avalikkus väga ärritatud kuritegude pärast ja meeoleolu oli tugevasti põru-

tatud kokkusattumise üle, et mehel, kes tapeti hotell Kaiserhofis, olnud samasugune väljanägemine kui sellel, kes oli surnuks lastud Kopenhaagenis, dr. Gravenhagi korteris.

Kes neist mõlemast oli nüüd dr. Gravenhag? Et esimese nägu laskehaavast väga moonutatud, arvati, et Kaiserhofi võõrastemajas tapetud isik õige dr. Gravenhag pidi olema. Kes aga oli siis dr. Gravenhagi korteris surmasaanu? Ja kuidas seletada uskumatut juhtumist ristikujuilise haavaarmiga? Oli see õige või võlts dr. Gravenhag, kes oma eluajal oli äratanud Kopenhaagenis nii suurt tähelepanu? Ja lõpuks, miks olid tapetud need mõlemad ja kes oli müstiline mõrtsukas?

Kõik need õudsed küsimused kütkestasid kaua inimeste kujutlusvõimet, ja politsei pidi viimaks tunnistama, tal olevat võimata vastata nendele küsimustele.

Sellele, kes tunneb Robert Robertsoni teadaannet, ei ole raske aru saada, et sõjaväelase välimusega herra, kes käis proua Merete juures Berliinis ja oli lõunasöögi ajal tekkinud piinliku vahejuhtumise põhjuseks — et see herra oli Robert Robertson ise. Seega astub see haruldane isik jälle jutustuse tegelaste sekka tagasi.

XXVI.

Ühel õhtul 1920. aasta lõpul, seega siis poolteist aastat peale kirjeldatud sündmisi, istus nende ridade kirjutaja hotell Savoy restoraanis, Malmös.

Õieti elasin ma tookord Kopenhaagenis ja olin ainult mõneks päevaks peatama jäänud sellesse väiksesse, väga mõnusesse võõrastemajja, selleks, et lõpetada üht kirjanduslikku tööd.

Kogu päeva olin ma kõvasti tööd teinud ja olin väga väsinud. Peale selle, kui olin õhtust söönud, jäin ma oma laua ääre, suure söögisaali nurka istuma, hea tükk maad eemal muusikast, mis kostis minu juure ainult nõrga sumina. Olin lasknud tuua enesele Kopenhaageni ajalehed ja sattusin ühele kirjutusele seletamata jäänud kuritegude üle. Kirjutaja võttis läbi kõik viimase viiekümne aasta jooksul lahendamata jäänud kuriteod ja nimetas lõpuks Dybhavn-tragöödi, kuid ilma seda lähemalt käsitamata, sest et see alles liig värskelt meeles olevat. Ta naelutas ainult kinni, et niihästi Kopenhaageni kui ka Berliini politsei olid pidanud loobuma igasugusest lootusest selle mõistatuse ülesarvamiseks, selle kummalise sündmuse selgitamiseks, mõlemast mehest, kes üksteisele sarnanesid nagu kaksikvennad, kes kandsid isegi ühesarnast haavaarmi õlal, kes olid mõlemad tapetud nähtavasti ilma põhjuseta ja ilma

et oleks leitud teo kordasaatjat. Seega panin ajalehe kõrvale, süütasin sigari põlema ja toetusin tagaspidi toolile, et nautida rahu.

Seal silmasin ma mõnd sõpra, Rootsi ohvitseri, kes olid õhtust söönud ja nüüd üles tõusid, et minekut teha. Meie teretasime üksteist. Rootslased jätsid jumalaga kellegi herraga, keda ma ei tunnud. Ma panin tähele, et kõik vaatasid minu laua poole ja mõistsin, et mu sõbrad olid võõrale näidanud mind. Peale selle kui teised läinud, jäi ta veel natukeseks oma laua ääre istuma, vaatas vahetevahel minu poole, kuna ta oma sigariotsa näris ja astus viimaks mõne viisaka sõnaga minu laua juure. Ta tutvustas ennast Robert Robertsoni nimel. Selle raamatu algul olen kirjeldanud teda lähemalt. Ta mõjus kui viimistletud rüütel. Aga temas oli veel midagi muud ja enam, nimelt toda kirjeldamatut, mis iseloomustab huvitavat isikut. Ilmtingimata sümpaatset muljet minule temast küll ei jäänud, tema armastusväärnes olekus peitus ühtlasi jooni, mis ei äratanud usaldust. Mäletan, ma mõtlesin endamisi: tähelepanuväärt inimene, kas hea või kuri, igatahes on ta iseloom.

„Teie tundsite minu sõpru?“ küsisin.

„Üsna pealiskaudselt,“ vastas ta, „piljardi-
toa tutvus. Olen kirgeline selle mängu harrastaja, kuid,“ lisas ta juure, „mul pole nõu teid mängima kutsuda. Tahtsin ainult veidi teiega juttu puhuda — võime teha nii, nagu istuks me raudteesõidu kupees, eks ole, teie reisite ju ka paigast paika?“

Ta kõneles imeliku rõhuga, nii et küsisin eneselt, on ta mõni välismaalane, kes pikemat aega Norras elab, või jälle norralane, kes viibinud kaua välismail.

Ta näitas ajalehe poole, mille praegu olin pannud käest.

„Mida arvate sellest draamast?“ küsis ta.

„Millisest draamast?“

„Dybhavn-tragöödiast. Ma nägin, teie lugesite selle üle. Mina lugesin sama kirjutust.“

Õhkasin kuuldavalt, sest mul on ainult kurbi kogemusi inimestest, kes mind kuritegude üle küsitlenud, olles arvamisel, et neil tegemist asjatundjaga sarnaseis juhtumisis. Ma ei vastanudki.

„Olete seda asja vist teraselt jälginud?“ küsis ta uuesti.

„Muidugi, nagu teisedki. Aga ma olen nagu kõik teised ainult ajalehelugeja.“

„Ja teie ei ole leidnud mingit lahendust ainult selgete mõtlemiskatsete varal?“

„Ei,“ vastasin, „ka minu mõistus seisab

vait nende kummaliste sündmuste ees. Näib ju peaaegu, nagu oleks sama mees kaks korda tapetud. On teil mõnda lahendust selle kohta?"

Ta põikas kõrvale mu küsimise eest.

„Kas mäletate,“ küsis ta jälle, „et nii hästi Kopenhaageni surnu kui ka Berliinis tapetu taskust leiti edasi-tagasi sõidupilet Gentofte'i, mis oli tarvitatud ainult üheks otsaks?"

„Jah,“ vastasin jahmatanult.

„Mina mäletan,“ jätkas ta, ise järeelmõtles

laduslik-kohutavat, midagi seletamatu võigast. Mul oli äkitselt sama ebahubane tunne, nagu käiks ma üksikut teed ja korraga valdaks mind hirm, et keegi käib mu kannul.

„Oh,“ vastas ta hooletult, „saatsin ainult orkestrile ettepaneku mängida ‚Irmelin Rose‘t“.

XXVII.

Oleks see olnud keegi teine, ma oleks ta pikema jututa jätnud istuma, arvates, et see on

Kölni tänavusügisese näituse hoone,

milles 3000 väljapaneja jaoks ruumi. Kooliõpilaste kehaharjutused avamispidustustel.

valt üle otsaesise pühkides, „et lugesin ajalehes, see detektiiv Fennesley, kui ta esimest korda kohvik Dybhavn'is käinud, kuulnud ta kedagi klaveril mängivat.“

„Ma arvan seda ka mäletavat,“ ütlesin, olgugi, et mul seda meele ei tulnud.

„On teil veel meeles viis, mida siis mängiti?"

„Ei,“ vastasin.

„See oli ‚Irmelin Rose‘.“

„Ah nii.“

Ta võttis kirjataskust nimekaardi, kirjutas midagi sinna peale ja saatis selle kelneriga ära.

„Mis teie teete?“ küsisin.

Ta naeris, ja selles naerus peitus midagi sa-

viinastanud lobiseja, kes mulle kaela tükkinud. Kuid mehe olekus leidis midagi, mis mind köitis. Ta naer oli pilkav, nagu inimesel, kes teab võrratult palju enam kui see, kellega ta räägib, ja kes sellepärast teise üle naerab. Kogu ta ülesastumine aga rääkis selle vastu, et ta on mõni harilik naljahammas; temas oli midagi ähvardav-hulljulget ja mulle jäi kindel mulje, et ta tahab minult midagi kindlat. Pealegi oli ta tapmisloost nimetanud mõlemat kõrvaltähtsusega üksikasja, sellest märkasid ma, et ta seda lugu igatahes põhjalikult oli jälginud. Ma valasin ta klaasi täis ja pakkusin oma sigarid, — kusjuures panin tähele ta käsi — ilusad, hool- sasti korraspeetud käed, painduvad ja elegant-

sed vormilt, käed, nagu neid leidub mõnel kunstnikul või taskuvargal.

„Olete loonud enesele mingisuguse otsuse selle draama kohta?“ küsisin.

„Jah.“ vastas ta.

„Otsuse, mida peate õigeks?“

„Teist võimalust ei ole.“

„Siis peate ka olema lahendanud mõistatuse, kuidas sünnib, et inimene tapetakse kaks korda?“

Ta kehtitas õlgu.

„Väljendus pole hästi valitud,“ ütles siis, „inimene ei või kaks korda surra.“

„Teie olete aga leidnud seletuse tähelepanuväärt sarnaduse kohta mõlema tapetu vahel — oletame siis, et neid oli kaks.“

Ta noogutas.

„On teil seletus ka selle kohta, et mõlemal tapetud olid dr. Gravenhagi paberid?“

„Jah.“

„Aga mu herra, võib olla on teil ehk seletus sellele imelikule asjaolule, et mõlema õlal oli sama haavaarm, selgesti äratuntav rist?“

„Ka selle,“ vastas ta.

„Äärmiselt iseäralik,“ tähendasin mina, „selle üle on asjatult pead murdnud Euroopa kõige teravmeelsemad kriminaalametnikud. Kõige selle järele, mis juba tehtud, ei tahaks pidada võimalikuks, et keegi väljaspoolseisja võiks lahendada selle mõistatuse.“

Robertson tõstis eemaletõrjuvalt peene, kitsa käe ja ütles:

„Tean, mida tahate ütelda. Teie arvate, et ainult see, kes oli ise mässitud sellesse draamasse, võiks anda seletust, sest et kõik see lugu seisab väljaspool inimese arusaamise võimet ...“

Jälle naeris ta omamoodi imelikult, pilkavalt.

„Peab ainult kujutlema, et ollakse asjasse mässitud, siis leidub ka lahendus.“

Nüüd mängisin mina üleolevat.

„Selletaolisi sõnu panen minagi oma romaani-kangelaste suhu,“ vastasin.

Samal silmapilgul hakkas orkester taga kaugel saalis mängima väikest, lihtsat laulu. Robertson toetas pea käele ja kuulatas natuke aega; midagi kaugelt, eemalviibivat asus tema pilku. Äkki ütles ta:

„Ma pole muusikatundja, aga alati, kui kuulen seda viit, kerkib minus tume mälestus ühest Daani kevadest, õitsvaist õunapuist ja metsikuks muutunud aiast. Ma näen, kuidas haljad saared sirutavad rohelisti oksid üle vana kõrtsi.“

„Sellest ei saa mina aru,“ ütlesin, „viisil isenesest pole ju midagi ...“

„Ega see ei olene ka viisist, aga ma kuulsin seda kord mängitavat niisugusel kohal.“

(Järgneb.)

TAHTELISED LIIGUTUSED MITMESUGUSTE INIMTÕUGUDE JUURES.

Prof. Dr. ADOLF BASLERI järele.

Tahteliste liigutuste poolest erinevad mitmesugused rahvatõud üksteisest.

Et võrrelda lihaste funktsioone mitmesuguste inimeste juures, selleks mõõdetakse käte lihaste jõudu dünamomeetri abil. Sellel alal katseid tehes mitmesuguste inimtõugudega jõudis teadlane Topinard otsusele, et lihaste jõu poolest esimese koha omavad valged. Jõu mõõtmine dünamomeetriga andis järgmised resultaadid: keskeuroplased 61 kilo, Havai saare elanikud 60,1, mikroneeslased 56,8, tasmaanlased 50,6, hiinlased 46,8 klgr. Samasugused tagajärjed andis ka Stigler'i mõõtmine. Tõelikult pole aga valgete jõud absoluutses ülekaalus, vaid sarnased tagajärjed on tingitud sellest, et tsiviliseerimata inimesed ei suuda tahteliselt pingutada oma jõudu äärmuseni. Võrratut osa etendab siin juures harjutus. Näiteks ei suuda muidu nii vastupidav

hiinlane raskust käe otsas kanda nagu meie, vaid selle asemel riputab ta oma kandami ühele poole kepi otsa, teise otsa aga sama raske kivi ja võtab kepi õlale. Ta kannab ennem kahekordist raskust, selle asemel, et oma harjunud viisist loobuda.

Peaaegu kõigil nüüdisaja inimestel on parem käsi rohkem arenenud, ainult mõned madalal kultuurastmel seisvad rahvad töötavad pahema käega. Serafini uurimused on näidanud, et vana ja uue kiviaja inimesed pahemat ja paremat kätt ühevõrdselt tarvitasid. Alles pronksi-aja algul võidab parem käsi ülekaalu.

Liikmejätkude liikuvus oleneb suurel määral kontide vormist ja muskulatuuri seisukorrast. Imestamisväärse liikmete painduvuse omavad austraallased. Tench nägi, kuidas üks sealtmaa mees oda parandades oma jala-talda töölaua asemel tarvitas.

Suurem osa lihtsama kultuuriga inimestest ei tarvita meie kombel istumiseks tooli või muud kõrgemat kohta, vaid istuvad harilikult maas. Selle juures suruvad nad jalatallad täiesti vastu maad ja painutavad põlved keha lähedale. Eurooplastele on see arusaamata, kuidas nad tundide kaupa sarnases seisangus võivad viibida. Meie ei või lühikest aegagi niiviisi istuda, sest et meil vastavad liikmed vähem painduvad. Ka jaapanlased ei tarvita tooli, kuid nad põlvitavad põrandal.

Niisama erinevad käimisviisid. Näiteks pööravad jaapanlased käimise juures jalapöiad sissepoole.

On tuntud ka n. n. „kiikuv käik“ mõnede rahvaste juures. Raske on ütelda, kas need erinevad käimisviisid olenevad pärivusest või harjumusest. Ehk küll juudid mitmesuguste rahvaste seas elavad, on neil siiski alal hoidunud omapärane käimisviis. See näitab, et pärivus siin tähtsat osa etendab.

Inimesel on võimata ahvi kombel oma jala suurt varvast teistele varvastele vastu seadida. Selle peale vaatamata suudavad paljud inimesed asju haarata, kusjuures nad asja esimese ja teise varba vahele pigistavad. Mõned metsrahvad veavad piike jalgade abil järele, et vastase eest sõjariistu varjata. Filippiini saartel asuvad neegrid tarvitavad varbaid peaaegu samasuguse osavusega kui sõrmi. Et ka kultuurrahvas jalgu mitmesuguste tööde juures võib tarvitada, näeme jaapanlastest. Varvaste haaramisvõime kaob jalgade riietamise tagajärjel. Jaapanlased riietavad küll jalgu, kuid nende sukad on koetud labakinnaste sarnaselt, nii et varvastega haaramine võimaldub.

Et ka eurooplaste varvastel see omadus ei puudu, näitavad inimesed, kes sündinud käteta ja sellepärast hädasunnil lapsestsaadik jalgu ka käte asemel peavad tarvitama.

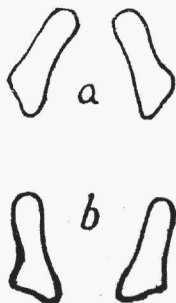
Kui suure liikuvuse sarnaste inimeste varbad omandavad, seda näitab ühe teise „jalakunstniku“ parema jala pilt.

Tahtelised liigutused on tarvilikud ka mitmete väga tähtsate elu alahoidmiseks tarvilikkude toimingute juures. Suurema jao toitudest peame hammastega peeneks tegema, sest muidu ei avalda seedimismahlad nende peale mõju. Loomade juures toimub närimisprotsess mitmel viisil. Röövlomade hambad töötavad käärde, taimesööjatel — veskikivide taoli-

Käteta Pariisi kunstnik, kes jalaga maalib.

selt. Inimene tarvitab mõlemaid viise, kuid siiski on alamal kultuurastmel seisvatel inimestel jahvatamisliigutused rohkem tarvitusel. Nende purihambad kuluvad nagu taimesööjate loomad. Iseäranis on sarnast nähtust tähele pandud Tulemaa saare elanikkude juures. Viimased ei ole küll sugugi taimetoitlased, vaid

Jalgade seisend
a) eurooplastel;
b) jaapanlasel.

Käteta inimese jala valem gipsist.

elatavad endid peaaesjalikult lihast ja kaladest, kuid nad põletavad tueli liha kõvaks, nii et see pärast hammastega puruks tuleb jahvatada.

Inimesed erinevad loomadest oma liigutusi viisi poolest, iseäranis tähtsat osa etendavad siin aga keele, kõrisõlme ja näolihaste liigutused, sest ainult nemad võimaldavad meil rääkimise ja teevad meid inimesteks.

Rahvaste keelekõlas on suur erinevus. „Oleks kerge,“ ütleb Exner, „kinnitopitud kõrvadega ainult silma abil otsustada inimese huulte ja keele liikumise järele, kas ta Inglise või Itaalia keelt kõneleb. Kuna itaallased iga vokaali selgesti hääldavad, sellejuures elavaid näoliigutusi tehes, toob inglase sellevastu selgusetud, ümised hääled kuuldavale. Samasugune lugu on konsonantide (umbhäälikute) hääldamisega. Keeles peegeldub rahva iseloom, rääkimine on aga isesugune liigutuste tegemine.

Nii näeme, et paljudel juhtumistel inimese liigutuste järele tema kuuluvust ühte või teise rahvusesse või tõugu kindlaks võib määrata, niisama nagu liigutuste põhjal tiigrit hüäänist võib eraldada.

R. L.

LORD NELSONI VIIMANE ARMASTUS.

SCHUMACHERI AJALOOLINE ROMAAN.

Tõlkinud E. J.

Kolmaskümmnes neljas peatükk.

Neapel kuulus jälle Bourbonidele.

1. augustil pühitses laevastik Abukiri aastapäeva, siis sõitis Nelson Actoni, Emma ja sir Williamiga Palermosse tagasi.

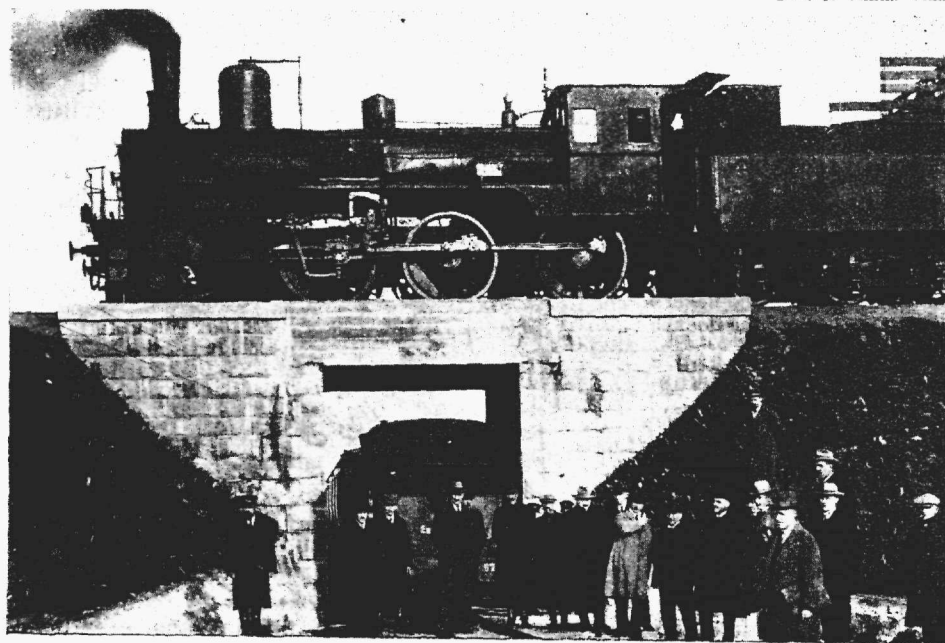
Suurte pidustustega saabus Ferdinand kohale, näitas ennast hõiskavale rahvale.

Peod järgnesid pidudele, neile lõbusõidud merel ning maal, jahid, ballid, õised jalutuskäigud, maskeraadid, mängud ning joomin-gud...

Tahtis Nelson tood ujumat merre tagasi heita, neid nägusid eemale peletada, neid häält summutada?

VALK-KOIKÜLA RAUDTEE AVAMINE.

Foto J. Vinnal Valk.

Silla peal: Valgast Koiküla poole minev tee.
Silla alt läheb kitsarööpeline raudtee Valgast Mõniste poole.

Peale selle said „Bourbonide päästjad“ kuningalt oma tasu.

Ferdinand nimetas Nelsoni Bronte hertsogiks, andis talle kasutada rikkaid maatükke, määras talle aastas kaheksateist tuhat dukatit autasu. Peale selle kinkis ta temale briljantidega ilustatud mõõga, mille kord Karl III oma pojale ühes Neapeli trooniga pärandanud. Sir William sai Ferdinandi pildi kalliskividega kaetud raamis. Maria Carolina annetas Emmale kallihinnalise kuldketi, millel rippus andja pilt, ümbritsetud väljavalitud diamantidest. Ja äkilise põgenemise tõttu Palazzo Sessasse mahajäänud riiete asemele sai Emma hulga siidkleite, kallist pesu, kübaraid, kingi ning salle...

Tema, kes varem näidata tahtis, et Briti ohvitser oma mõõduka olekuga, mehise tõsidusega kõrgemal seisab itaallaste larmitsevast massist, toimis nüüd samuti nagu nemad. Andus lõbustustele ega mõtelnud oma kohustuste peale; otsis lahutusi, kust iganes leidis.

Ikka pidi Emma tema lähedal olema. Nagu kord sir John Willet - Payne tassis ta teda piduliku pidule, naeris valjusti, kui ta väsis, äratas teda, kui ta tema sülelustes magama uinus, oli täitmatu uute suudluste, uute kaelus-tuste väljamõtle-mises.

Kõik, mida Emma doktor Grahani kunsti põhjal oma käte mahe-date silitustega ning rahuliku õrnusega saavutanud oli, kadus.

Jälle tulid krambid... Kuid neid ei kutsunud mitte hirm esile. Nagu karistavad kätetasujad tärkasid nad lõbustuste üleliigsusest.

Kuid vaatamata selle peale ei muutnud Nelson oma eluviisi.

Ta oleks nagu oma aju vägivaldse halvatusse mängu, süleluste ning joomingute uimastavat joobumust pikendada tahtnud...

Tema sõbrad, laevastiku ohvitserid, lahingute kaasvõitlejad, jälgisid murelikult seda suurt muudatust, mis temas ette tulnud. Palusid Emmat teda paremale elule meelitada.

Ah, nad uskusid vist, et Emma teda eksi-

teele ahvatleb! Ja ometi oli see Nelson ise, kes kurt oli Emma härdatele palvetele ning ikka uuesti ja uuesti metsikutele pidustustele andus, Emmat kaasa kiskus.

Lõpuks vana vennalikkuse peale lootes julges Troubridge avalikul merimehe kombel ise Nelsoni poole pöörduda.

Mylord! Vabandage, kuid minu suur aukartus teie ees sunnib mind teile kirjutama. Ma kardan, teie tervis kannatab väga Palermo pidude all. On see nii, siis saab laevastik kõiki selle maa pühimusi needma.

Ma tean, see ei või teile miskit löbu valmistada ööd läbi kaardilaua taga istuda. Mispärast siis ohverdada tervist, raha ja rahu selle maa kommetele, kuhu teie ju ometi ei jää?

Teie ei aima pooltki sellest, mis sünnib, ega neist jutudest, mis liikumas. Kui teie teaksite, mis teie sõbrad teie pärast tunnevad, loobuksite kõikidest õisetest löbustustest...

Oli see noomitus mõjunud?

Kuid äkki kogus end Nelson, lahkus Foudroyant'iga Palermo ja sõitis läbi rääkimiste järele lord Keith'iga Maltasse, et seda saart oma kätte võtta, kus veel prantslased asusid.

Siiski ei rõõmustanud Emma. Kõikides Nelsoni kirjades peitus kibe elutüdimus, tume igatsus surma järele...

VALK-KOIKÜLA RAUDTEE AVAMINE.

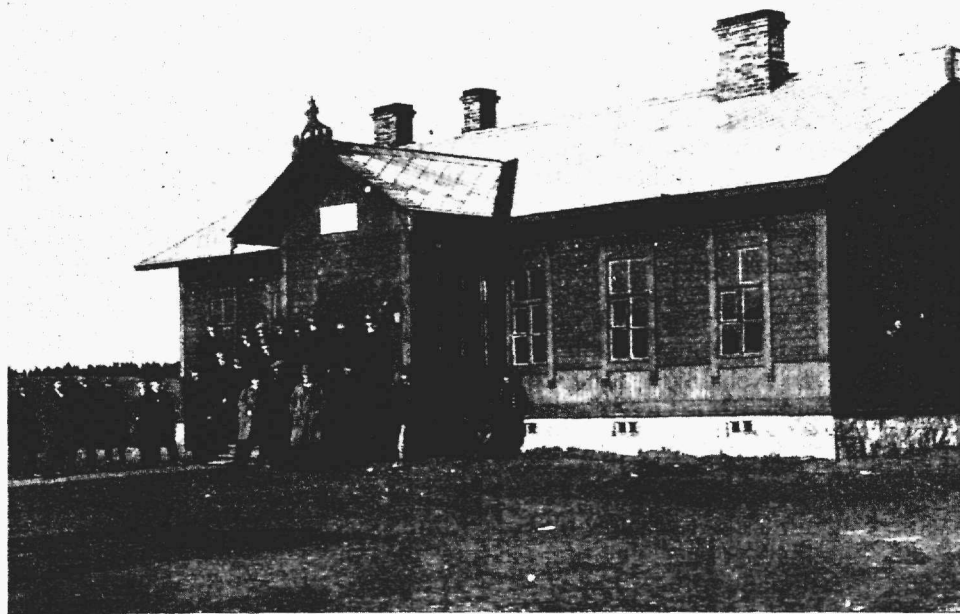
Foto Vinnal, Valk

Uue raudtee vastuvõtmise komisjon.

1. Teedeministri abi K. Kark. 2. Raudtee ehitaja ins. Vambola.

Foto Vinnal, Valk.

Kaagjärve jaam,

9. kilom. Valgast, Valk-Koiküla raudteeliinil.

Neapolis kestis uurimine, kohtumõistmine, hukkamine.

Kõik, kes suusõnaliselt ehk kirjalikult midagi halba kuninga, tema perekonna ehk usu

kohta avaldanud, surmati ehk saadeti maalt välja. Selle ohvriks langesid ka need, kes vaid vabariigi karmidele määrustele vastu ei pannud.

Seal suri kunstnikke, luuletajaid, teadlasi, ohvitseri, kaupmehi ning ametnikke. Seal surid aadeli kõige paremad võsud. Kõik suri, mis Itaalia paradiisis vähegi haljas ja jõuline oli, nende hulgas ka domenico Cirillo, seaduseandja, arst, pulsi-teooria ilmaakuulus leidja.

Ja mis ei surnud, hävines mültunud vangikodades...

* * *

Ahastushüüd läbistas kogu Euroopa.

Oma valitsuste ülesannetel püüdsid riikide saadikud kuningale neid kahjusid selgeks teha, mida ainuvalitsus nii ebatarviliku julmuse läbi saab, soovitasid surmanuhtlusi vähendada, amnestiat välja kuulutada. Lugematutes sõimukirjades tasusid Neapelist väljasaadetud patrioodid kätte, tõstsid kõige raskemaid kaebusi Maria Carolina, sir Williami, Nelsoni ja Emma peale.

Maria Carolinat süüdistasid nad julmuses, kättetasuhimus. Et Ferdinandi Prantsusmaa vastu sõjale õhutada, olevat ta kabinetikäskjala Ferreri läbi temale võltsitud kirja saatnud, milles keiser Franz pealetungimisele asuda soovitab. Kui aga sõjakäik ootamatu halvasti lõppenud, olevat ta hirmul, et käskjalg teda ära annab, viistuhat dukatit rahva sekka jaganud, et see Ferreri surmaks ja ühtaegu oma veritööga kuninga põgenemisele ajaks. Siis olevat ta enne ärasõitu Sitsiiliasse asekindralile Pignatellile salakäsu annud rahvast mässule õhutada, sõjariistad välja anda, segadusi sünnitada, leavastiku põlema süüdata ja aadelit nõnda kohelda, et neist ükski elav hing Neapeli järele ei jääks. Lõpuks olevat tema lugematute surmamõistmiste ning hukkamiste algataja, olevat Nelsoni seadusvastasele kapitulatsiooni lõpetamisele meelitanud. Lady Hamiltoni, oma voodiseltsilist, olevat ta pälunud Caracciolo pea eest Nelsonile anduda.

Emma ise olevat Caracciolo surma üle äärmist headmeelt tunnud; olevat vaimustusega vaadelnud, kuis hukkamõistetud mastil rippus. „Tule, Bronte,“ *) olevat ta oma kallikesele ütelnud, „vaatame veel kord seda vaest Caracciolot.“ Siis olevat nad „Minerva’le“ sõitnud, naerdes ja kihistades poodu ümber jalutanud. Lõpuks olevat Emma Nelsoni nii kaugele viinud, et kõik need neapellased timuka kätte anti, kes endisele Londoni tänavatüdrukule küllalt ei olnud alistunud...

*) Nelson sai selle tiitli alles kuus nädalat hiljem.

Ferdinandi vastu ei tõusnud ühtki häält. Kas ei olnud tema asemel Maria Carolina valitsenud, see naistesõber, oma laste tapja, uus Messalina? Ja kas ei olnud lady Hamilton Maria Antoinette’i suure õe Lamballe?...

Pariisi pamfletistide, Inglismaa ning Bourbonide vastaste kui ka kõikide maade revolutsioonisõprade poolt üles võetuina lagunesid need süüdistused nagu kulutuli laiail, leidsid igalpool uskujaid, isegi Inglismaal.

3. veebruaril 1800. aastal tõstis liberaalse opositsiooni juht Charles James Fox, kuulsa William Pitt’i tuntud vastane, Londoni alamkojas avaliku kaebtuse.

„... Neapel on, nagu kuulda, vabastatud. Kuid see on, kui teated õiged, niisuguse toorusega ning alatusega sündinud, et süda selle ettekujutuse juures kohkub. Jah, Inglismaa pole puhas etteheidetest. Kõneldakse, et osa Neapeli vabariiklasi Nuovo ja Uovo kindlustes ulualust leidnud. Need olevat kapitulatsiooniga nõus olnud, mida neile esitanud keegi Briti ohvitser Briti nime vastutusel ja mille põhjal neile isiku kui ka varanduse puutumatus kindlustati, neid endid Touloni viia lubati. Nad saadeti sellepärast ka laevale. Kuid varem, kui nad jõudsid ära purjetada, konfiskeeriti nende varandused, mitmed nende seast arreteeriti, mõned surmati, vaatamata Briti nime kindlustuse peale...“

Fox ei olnud oma kõnes ühtki nime nimetanud. Kogu ilm aga teadis, keda selle all mõisteti...

Juba varem oli sir William oma tervise parandamiseks pool aastat puhkust palunud. Nüüd sai ta vastuse. Palve oli täidetud, asemik nimetatud, kes ühtaegu ka sir Williami järglane pidi olema.

Jumalagajätt. See oli isamaa tänu...

* * *

Sir William võttis selle hoobi rahulikult vastu. Ei teinud midagi, et seda muuta. Naeris vaid Emma viha üle. Kihistas kahjurõmsalt endale habemesse.

Rõõmustas ta, et nad nüüd Nelsonist lahku lähevad?...

Maria Carolina oli meelt heitmas. Lõhe tema ja kuninga vahel suurenes päevast päeva. Lapselikus trotsis tegi Ferdinand alati nimelt seda, mida tema ei tahtnud.

Ja nüüd just lahkuvad tema sõbrad. Ah, mida teha, et muuta seda otsust? Juba käis ta Emmale peale, et see sir Williami meelitaks puhkusest loobuma ning Inglismaale kirjutama, et ta Neapeli õukonnast nii raskel ajal lahkuda ei tohi. Sundis Emmat kuningat anuma, et see

omakord Inglismaalt sir Williami jäämist paluks.

Ta ei lakanud varem, kui Emma nõus oli ja kuninga juure läks.

Emma esimeste sõnade juures muutus Ferdinand näost tumepunaseks, jooksis kui meelethu ühest toanurgast teise, sajatas.

Jääda tahtis ta? Arvas ta siis tõesti, et ta veel kauem säärast naistevalitsust sallib? Kas ei näidanud juba kogu Euroopa sõrmega selle osa peale, mida ta Neapeli õukonnas etendanud? Tänuolik oleks ta pidanud olema, et ta ilma

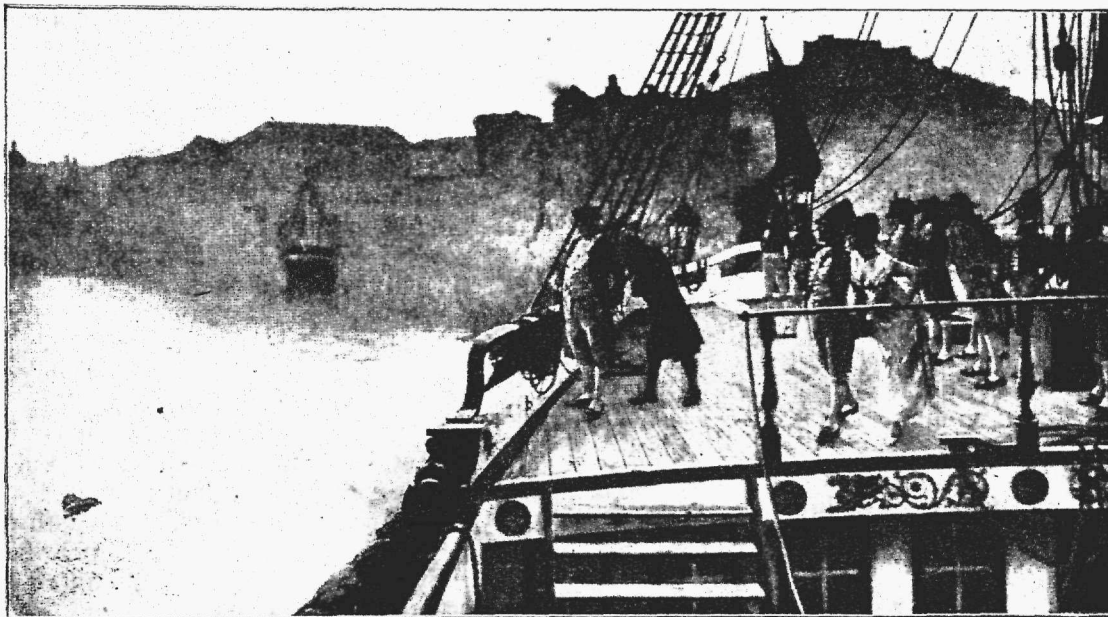
„Ah majesteet vajab patuoinast, kes vastaste püssikuule vastu võtab? Umbes nagu tol korral, kui Ascolile see au osaks sai, teie majesteedile jakobiinlaste kuule püüda?“

„Mylady... mylady...“

Meeletu vihast tormas kuningas Emma juure, tõstis oma käe...

Emma ei taandunud. Mõõtis teda vaid põlgliku pilguga. Pööras selja ja läks...

Järgmisel päeval sai ta kirja, milles Maria Carolina hirmsat stseeni kirjeldas, mis tema lahkumisel kuninga lossis tekkinud. Kuningas

Hukatud admiraal Caracciolo laip ilmub kuningas Ferdinandile Neapeli lahes.

(Romaani juure: „Lord Nelsoni viimane armastus.“)

avaliku skandaalita Inglismaale tagasi võib sõita.

Kahvatades oli Emma pealt kuulanud, ilma et sõna oleks vahele rääkinud. Nüüd, kus kuningal hing ähvardas kinni jääda, ajas ta enda sirgu, vaatas talle kibeda naeratusega otsa.

„Siis on majesteet vist ise sir Williami lahkumist nõudnud?“

Oma kohmetus tegi kuninga veel vihasemaks.

„Ja kui ma seda teinud olen? Mis siis?“

„On majesteet ka kaalunud, et sir Williami lahkumine praegusel ajal terve vastutuse olnu eest meie peale veeretab?“

Ferdinand toppis mõlemate kätega oma kõrva kinni.

„Rahu tahan mina saada, isand olla oma majas. Minge, mylady! Jätke mind!“

Emma purskas heledasti naerma.

olevat viha pärast segane olnud. Oli ähvardanud Emmat surmata, teda aknast välja visata, sir Williami kutsuda. Ja see kõik sellepärast, et talle ära minnes selg pöörati.

Ja Nelson?

Et oma lahkumisvalu tema ees peita, oli Emma sir Williami kutsumisest ainult paari sõnaga Maltasse teatanud.

Mõned kiiresti paberile visatud read olid vastuseks.

Kallim! Ma armastan Sind... ei, ma jumaldan Sind! Kui Sa vaba oleksid, ja kui ma Sinu ka kuskilt põõsa alt oleksin leidnud — kõhklemata võtaksin Su endale naiseks.

Nelson.

Kümne päeva pärast oli ta äkki „Foudroyant'iga“ Palermos.

Malta lõpuliku võtmise oli ta Troubridge'i ja Ball'i hoole annud, seisuse, kuulsuse, tuleviku — kõik jätnud ja äkki lahkunud...

Kolmaskümmes viies peatükk.

Kümnendal juunil hiivas „Foudroyant“ ankrud, et viimast korda üle selle mere siniste voogude sõita, millele kõik viimaste aastate võitlused kuulunud.

Jälle seisis Emma Nelsoni ja sir Williamiga laevalael, vaatas tagasi Sitsiilia mägisele rannale, Palermo kaduvatele lossidele, Monte Pellegrino vajuvalle tipule.

Pidi ta leinama selle üle, mida ta aastate jooksul vaevaga võitnud ja nüüd maha jätma pidi? Rõõmustama nagu Nelson, et kõik tumedad, masendavad piinad maha jäid? Või... kartma seda, mis tuleb, mis tulema peab?...

Ööl peale seda, kui Abukiri võitjat austati, oli ta värisedes Nelsoni ukse taga seisnud, salaja tema tuppa hiilinud, tema saladused välja meelitanud, teda armastuses ning kaastundes oma kaenla tõmmanud...

„Ma tahan seda. Ja ma tean, see sünnib. Ühel päeval kingin selle sulle. Lapse, Horatio, lapse!“

Nõnda oli ta töötanud. Oli kogu selle aja kestes seda soovinud, iga päev, iga tund selle järele igatsenud.

Ainult temale!... ainult temale!...

Nüüd aga... kui ta teda maha jätkaks?... Kas ei oota kodumaal tema naine, kel ainuüksi õigus on tema peale?...

Tume kahtlus hiilis temasse.

Ja ere päikesevalgus ning lainte kirendavad liigutused tegid talle valu.

Tema, kes „Vanguard'i“ tormiheitlust rahulikult oli jälginud, kartis nüüd mere tasast kükumist?

Tähelpanematult lahkus ta teistest, vedas end oma kajuti, vajus asemele, mõtles... ja mõtles...

Äkki raputas keegi ust. Nelson hüüdis tema nime.

Vaevaga ajas ta enese püsti, avas ukse. Ja kuna Nelson kartlike küsimistega temasse tungis, püüdis ta rõõmsalt naeratada, naljatades kõik asjatud mured eemale peletada...

Kuid kõneluse kestes... Kõik näis äkki ringi keerlevat. Emma tundis endas haruldast tuksatust, imelikku liigutust, mis mitte tema südame löök ei olnud...

Pidi ta seda ütlevat? Pidi ta?...

Aga kuna ta veel kõhkles ja endalt küsis, libisesid sõnad juba üle huulte...

Meeletult, rõõmust otse metsikult tõmbas Nelson ta enda juure, kattis tema nägu, kaela ning käsi tormiliste suudlustega.

Siis tuli tal äkki midagi meele. Hellalt viis ta tema istmele, põlvitas tema ette, sängitas oma pea temale sülele. Ning kuulatas arglikult, täis aukartust tema ilu tuksatuvat imet...

* * *

17. oktoober, 1800.

Minu kallis mylady!

Loodan, et mu kiri teid õnnelikuna Inglismaal leiab, et sir William tervise juures ja meie suurt Nelsoni seal hinnatakse, armastatakse ja austatakse, nagu seda tema iseloom ja vägiteod ära on teeninud.

Malta on võetud, prantslased sealt välja aetud... See on kahtlemata hea ja rõõmustav. Aga kuningas ja meie kõik oleme väga haavatud, et meist rahulepingus vaikides mööda on mindud, ehk meie küll sõjaväge ja söögimoonat andsime. Ja kas ei ole meil juba vanast ajast õigusi selle saare peale? Nüüd lehvib seal üksi Briti lipp.

On valus, kui tunned ennast ninapidi veetuna; kahekordselt valus, kui sõbrad sulle säärast ülekohut teevad...

Minu sõprus Inglismaa vastu oli täieline, täis andumust; kõik meie sammud, õnnetused, kaotused ja elumured on selle tagajärjed. Kas ei ole mul õigus, kui seda teguviisi halastamatuks nimetan, seda halastamatumaks, et ma vaikima pean, kui minult nüüd terve ilm küsib, kas omast anglomaaniast paranenud olen?

Seda kõike võiks veel kammata. Meie loodame siiski Inglismaa peale, oleme lõpuks rahul, et liitriik Sitsiiliat valitseb. Kuid see vorm! See põlastus niisuguste teenete, usalduse ja südamlikkuse eest meie poolt!

Kui sageli olen mõtelnud, kui minu sõbrad veel siin oleksid olnud, ei oleks seda sündinud...

Jumalaga, minu kallis mylady. Olen teile ikka avalik, nagu varem. Loodetavasti pole teie tunded minu vastu muutunud.

Olgu see kaugel või lähedal, ikka olen teie tänulik, truu sõbranna

Charlotte.
(Järgneb.)

ESIMENE SÕNA.

Berliini kultuur-etnograafiline kirjeldus.

Teiste omaduste seas, millega inimene on varustatud ja ühtlasi ka eraldatud teistest loomadest, on üks temale iseäranis tähtis ja kallis; see on keel, rääkimine. Sõna — see on leivaks inimkonna vaimuelu arenemisele ja seltskondlikule läbikäimisele; ühevõrra tarvitab teda vaene ja rikas, haritud ja harimatu inimene. Pole maa peal kohta, kus inimestel poleks seda loomadest eraldavat omadust — kõnelemis-, rääkimisvõimet, — ja ka meil enestel oleks raske ette kujutada inimkonda, kus puudub keel, nagu päikesepaistelisel maailma, kus puudub valgus.

Kuid siiski oli inimene olemas juba enne sõna ja kord oli aeg, mil elas rahvas inimliku kõneviisita. Metslased, kes kumardavad iga arusaamatut nähtust, jumaldavad sageli ka sõna, kui iseseisvat, inimesest ripumatut olevust. Kuid ka kultuurrahvale võib kõne kergesti üliinimlikuna paista, sest mitte inimese mälus ei hakanud ta alguses tekkima, — aga tekkimise saladus kutsub alati esile ettekujutuse imest.

Kui meie aga sügavamalt kõne üle järele mõtleme, siis kohtame seal inimese mõistust, millel puhkab kõdunev aja vaim ja mida niimoodi kaugelki mitte „igaveseks“ ei või lugeda. Tõepoolest, võtame mõne vana kroonikakirjutaja: teil on raske tema kõnest aru saada, — nii palju on keel muutunud. Ja kui nii palju muutub juba paberile kinnitatud kiri, mis võib oodata siis lendlevalt sõnalt, mis elab

ainult rääkija huultel? Alles XI aastasajal sai näiteks venelane serblasest ja poolakast väga hästi aru; nüüd aga eralduvad nimetatud rahvaste keeled nii rängalt üksteisest, et nad rääkimise juures enam põrmugi teineteist ei mõista.

Niimoodi saab selgeks, et keel ei ole muutumatu, igavene. Igal keelel on nagu igal rahvalgi oma ajalugu, — ta kas areneb ehk kõduneb, kulutab vana ja omab uue.

Kuid siiski, kui on juba ajalugu, siis on ka algus: nii pidi ka inimese keel — see aegade kasvandik, aga mitte igaviku anne — kunagi inimeste seas sündima. Loodus on asetanud inimese võimise ainult üksikuid häälikuid välja rääkida samuti kui ta varustas teda töötegemisandega. Ja kasutades seda annet lõigi inimene pikkamisi ja raske katsete varal esimesed inimkeele sõnad.

Missugused olid siis need esimesed sõnad ja mis sundis

foto Vannas.

Rooma paavsti saadik, ülempiiskop Antonio Zechini (●) Tallinnas.

inimest neid looma?

Kui meeletuleme, milleks on inimesele sõna, siis lahendub see küsimus juba enesest: sõna — see on abinõu, mille varal inimene teistega läbi käib ning edasi annab neile oma mõtted ja tunded. Ja esimesena kõlas ta ilma just tarviduse pärast üksteisega läbikäimises.

Aastasadu elab inimene ühiskonnas ja aastasadu arendas see elu tas ühistunnet. Ainult omaste keskel oli tal hea, ja siin tundis ta alati tarvidust väljendada teistele omi tundmusi ja mõtteid. Sarnasel momendil oli ta arvata-vasti sarnane meie kurdile, kes midagi püüab

rääkida: kogu tema keha hakkas liikuma ja huultelt kajas juba enesest hää. See polnud veel sõna, see oli ainult arusaamatu „tundmuse hüüd“, — see hüüd, mida teeb ema ihust tulev laps, see hääliitus, mida tarvitavad loomad üksteise hoiatuseks hädaohu liginemisel. Sarnaneme ju meiegi sageli abitule metsinimesele: juhtub ju meiegagi, et meie imestuse, hirmu ehk viha pärast „sõna välja ei ütle“, vaid miniguguse hüüdega oma tundmust väljendame. Ja meie teame ka, et sarnane sõnatu hüüd võib olla veel paljuütleavam meie tundmuste väljendamises kui sõna. Muuseas võib siin tähendada, et meie tarvitame sarnast viisi mõnikord päris ettekavatsetult, näiteks kõhides, et enesele kellegi tähelepanu pöörata.

Kuid selleks, et aru saada, missugust tähtsat osa mängis kunagi „tundmuste keel“, peame tutvunema algrahvaste keelega. Nad enim laulavad kui räägivad, tarvitades sarnaseid häälemuutusi tervete piltide kujutamiseks. Senegambias näiteks avaldab üks rahvas hääle muutmise teel järgmisi mõisteid: „siin“ — „bi“, „lähedal“ — „bu“, „teatavas kauguses“ — „bo“, „kaugel“ — „ba“.

Algrahvaste keeles leidub veel teine element, see on häälte järeleaimamine. Tähelepanelikult vaatleb metslane teda ümbritsevat loodust, teraselt kuulatab ta iga häält ja on meister teda järele aimama. Iga sarnane hääle aga omab ta suus juba sõna tähenduse, nii pea kui ta seob teda sünnitava asja ehk olevusega. Võib ütelda, et iga hääle, mis kuulub metsast põllult, õhust ja veest, leiab metslase juures vastukaja, ja tema huultel ärkab peaaegu kogu loodus.

Kas pole metsik austraallane kärbele tema sumisemise järele kohase nime leidnud, nimetades teda „bumberu'ks“. Ja kas ei korranud punanahk öökulli järele sõna „kuku-kugu“, millega ta seda pimeduse tütarit tähendab? Ja kas ei kuuldu tiibade sahin ja kure kisendamine juba nimetuses „shuh-shuh-ga“, mida sama indiaanlane kure nimetamiseks tarvitab.

Laps, kes alles rääkima hakkab, on elavaks näiteks sellele, kuidas häälte järeleaimamisest sõna tekib: lapse keeles pole muid nimetusi loomadele kui „muu“, „mää“, „mäu“ jne.

Muidugi, mitte üksi elus loodus polnud alginimesele eeskujuks; tööd tehes kuuldusid tööriista läbi sünnitatud hääled, ja nalja pärast kordas alginimene neid hääli oma häälega. Ja veel nüüdki, kuhu sa ka ei lähe, ikka kuuled töö juures lauldavat: inimesed teavad, et lauldes on lõbusam ja ühtlasi edukam töötada. Ja kahtlemata tundsid sarnast töölaulu juba esimesed töömehed ilmas. Mõnda ühistööd tehes

võrgutasid ja ühtlasi ka lõbustasid nad üksteist hüüetega. Ja sarnased hüüded omasid ajajooksul sõna tähenduse, sest nende abil harjuti tähendama tööd ja tööriista, mille abil töötati. ja inimesi, kes sellest tööst osa võtsid. Näituse sarnastest sõnade sünnimisviisidest võib leida õige palju metslaste keeles: nii tähendab indiaanlastest karjaste harilik hüüd „kish-kish“ samal ajal ka „hobuseid ehk härgasid ajada“. Muuseas on ju meilgi hobuse ajamise juures tarvitatavast sõnast „nõõ“ tekkinud tegusõna „nõõtama“.

Õpetlased annavad samastele sõnadele, mis on tekkinud ühistöötamise tagajärjel, väga suure tähenduse. Nad on valmis moodustama neist sõnadest väiksearvulise kogu juuri, mis on omased kõigile keeltele.

Nii sünnisid sõbralikult koostöötavate inimeste keskel esimesed sõnad, mis veel enam kindlustasid ühendust ja tõstsid töö viljakust. Muidugi neid esimesi sõnu peame endile ette kujutama sama kandilistena ja sama tahumatuina, kui neid kivist asju, mida muistse ilma elanik enese mäletamiseks maha jättis. Üks ja sama sõna tähendas tol ajal tegevust, asja ja omadust samuti, nagu see on veel praegu metslase ja väikese lapse juures: tema keeles näiteks tähendab „tuu-duu“ mitte üksi magamist, vaid ka iga asja, mis temaga ühenduses on: kiiku, patja, vaipa ehk isegi terveid lauseid: „ma tahan magada“, „lähen magama“, „tema magab“.

Kuidas toimis siis alginimene sarnaste segaste sõnadega? Peab arvama, et ta talitas samuti kui praegusaegsed metslased: sõnade kehvus ja kõnekäänude selgusetus sundis neid ikka ja ikka jälle „märkide keelt“ appi võtma. Lõuna-Aafrika metsikud kütid, bushmenid, ei saa pimedas üldse teineteisega rääkida, — nii tarvilik on nende juures shestikulatsioon. Ümberpöörduvalt, valguses võivad need metslased tundide kaupa üksteisega kõige elavamalt juttu ajada, rääkides käte, näo ja kogu kehaga, ainult mitte häälega.

Nii täiendab teatud liigutus algkeelt ja tõrjub ta sageli isegi kõrvale. See keel muutub täielikumaks, täpsemaks ja selgemaks alles siis, kui inimese mõtlemine omab juba selgema ja täpsema ilme, kui inimene hakkab juba orienteeruma teda ümbritsevas ilmas, harjub eraldama asjade omadusi asjadest enestest, tegevust olemisest, ja siis muutub ka inimese keel selgemaks. Ja sarnasele edule ergutab inimest just soov täpsemalt väljenduda. Nii on sõna ja mõte tihedalt üksteisega kokku põimitud, ja mõlemad nad ripuvad vastastikkusest edust.

Eestistanud **Kaak**.

J. H. OBEREITI KÜLASKÄIK AJAKAANIDELE.

GUSTAV MEYRINK.

Minu vanaisa puhkab ilmastunnustatud linnakese Runkeli surnuaial igavesele rahule paigutatud. Tihedalt samblaga kattunud hauakivil seisavad aegadest kulunud aastaarvu all ristisse mahutatult ja värskelt kullas hiilgades, kui oleks nad alles eile raiutud, tähed:

$$\frac{v}{v} \mid \frac{i}{o}$$

„V i v o“ — „elan“ tähendavat see sõna, öeldi mulle, kui ma veel alles poisikene olin ja esimest korda seda hauakirja lugesin, ja ta on enda mulle nii sügavalt hinge muljunud, kui oleks seda surnu ise mullast hüüdnud.

V i v o — elan — imelik sõna hauakivile.

Ta kõlab minus täna jälle ja kui selle peale mõtlen, on mul kui kord varem, kui seal ees seisin: näen vaimus oma vanaisa, keda ma elus ilal pole tunnund, seal all lamamas, puutumatumalt käed risti ja silmad, selged ja läbipaistvad kui klaas, pärani lahti ning liikumatud. Kui keegi, kes kaduvuse riigis puutumatumalt järele jäänud ja vaikselt ning kannatlikult ootab ülestõusmist.

Olen käinud nii mõnegi linna surnuaedadel:

ikka oli see vaikne, enesele seletamatu soov, mis mu sammud sinna juhtis, mõnel hauakivil jälle sama sõna lugeda, aga ainult kaks korda leidsin selle „v i v o“ jälle — kord Danzigis ja kord Nürnbergis. Mõlemal juhtumisel olid nimed ajasõrmest hävitatud; mõlemal juhtumisel paistis „v i v o“ heledalt ja selgelt, kui oleks ta ise täis elu.

Ammugi olin teadmises, nagu seda mulle juba lapsena öeldi, et minu vanaisa enesest ühtki kirjutatud rida järele jätnud ei ole, seda enam erutas mind, kui mitte kaua aega tagasi vana päritud kirjutuslaua ühes peidetud sahtlis terve kimbu märkuste peale sattusin, mis, nagu selgesti aru võis saada, tema kirjutatud.

Nad asusid mapis, millel lugeda oli kumma-

line lause: „kuidas tahab inimene pääseda surmast, olgu siis, et ta ei oota ega looda“. Kohe leegitses minus elule sõna „v i v o“, mis mind tervest mu elust läbi kui hele valgus saatnud ja mis ainult aegajalt uinunud, et kord unenägudes, kord ilmsi ilma välise põhjusega ikka ja

ikka minus uueks saada. Kui ma varem uskunud olin, see võiks olla juhusest tingitud, et see v i v o hauakivile sattus — selle hauakirja valimine võis olla jäetud vaimuliku hooleks — siis sai mulle mõttesalmi raamatukaanel lugemisega kindlaks teadmiseks, et siin millegi sügavama tähendusega tegemist, millegiga, mis vast mu vanaisa kogu olemist täitis.

Ja see, mida edasi lugesin tema märkustes, kinnitas iga küljega mind mu arvamistes.

Seal seisis liig palju isiklikkudest vahetõrkedest, et seda võorastele kõrvadele avada tohiks ja nii võiks jätkuda, kui kergelt ainult seda puudutan, mis mind juhtis tutvuseni Johann Hermann Obereitiga ja mis ühenduses tema külaskäiguga ajakaanidele.

Nagu märkustest selgus, kuulus mu vanaisa „Filadelfia vendade“ hulka — ordu, mis oma juurtega tagasi ulatub vana Egüptuseni ja muinasloolist Hermes Trismegistost oma asutajaks nimetab. Ka „võtted“ ja liigutused, millest ühinglased üksteist tundsid, olid peensusteni seletatud. — Õige sagedasti tuli ette kellegi keemikeri Johann Hermann Obereiti nimi, kes näis mu vanaisaga südamesõber olnud ja Runkelis elanud pidi olema, ja et mind huvitas lähemalt teada saada mu esiisa elust ja tumedast, ilmast pöördunud mõttetarkusest, mis tema kirjade igast reast vastu rääkis, siis otsustasin Runkeli reisida, et teada saada, kas seal ei ela mõni nimetatud Obereiti järeltulijatest ja kas ei leidu nende perekonna kroonikat.

Foto Parikas.

Teedeminister K. Ipsberg
lahkus valitsusest riigikogu pahema tiiva pealekämisel.

Ei saa enesele midagi unenäolisemat kujutada, kui see imepisike linnake, mis nagu unustatud tükike keskajast oma kõverate, surnuvaiksete, rohtunud ja künkliste tänavatega mäelossi Runkelsteini, vürstide Wiedi esiisade asupaiga, jalal oja lõikavast kisast hoolimatult muretult magab.

lõuga jalutuskepi elevandiluust pidemele toetades, ja silmitses mind tähelpanuäratavalt elavate silmadega, kui keegi, kelles mõne näo sarnasus kõiksugu mälestusi äratav.

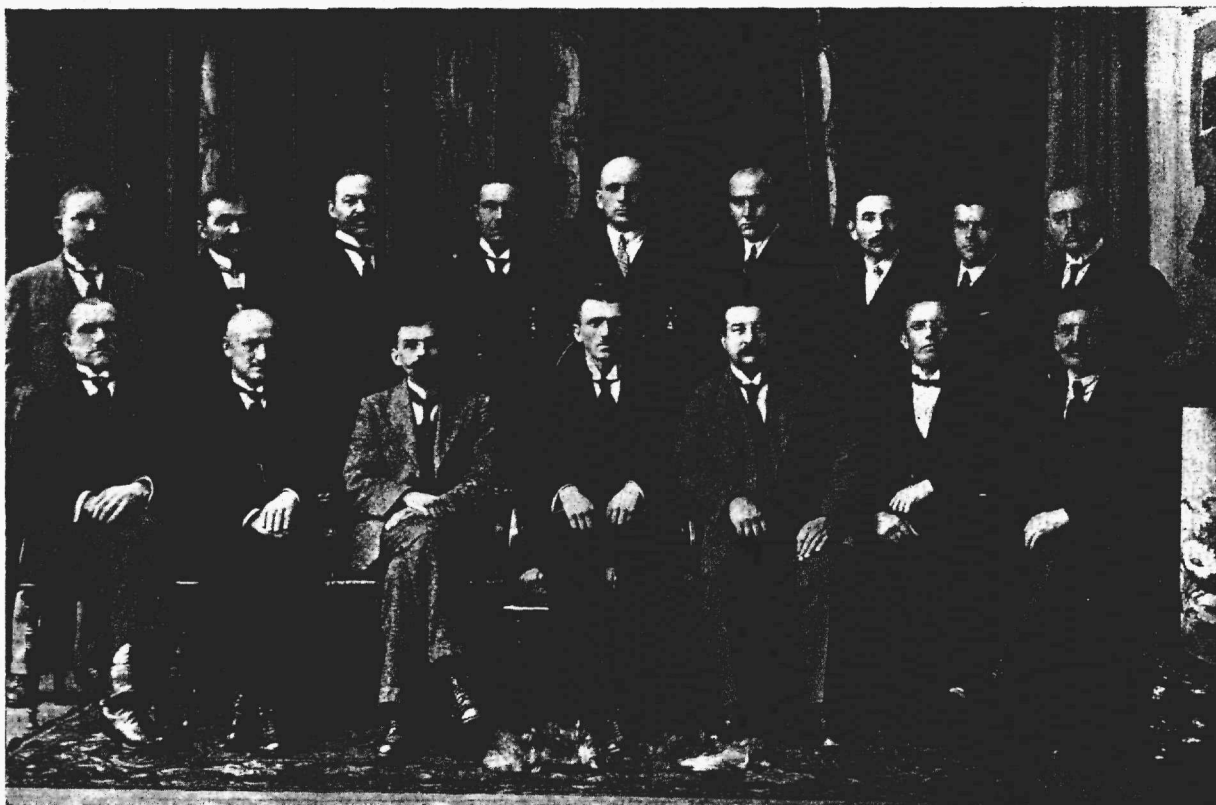
Vanamoodi riietatud ja mustast siidist kaelasidemega näis ta kui esiisa pilt ammuläinud ajast.

Olin tema pilgu üle, mis sugugi käesolevasse

EESTI MAAKONDADE LIIT.

I nõukogu 31. oktoobril 1923. a.

Foto Vannas.

Seisavad: A. Martinson, I. Anso, A. Siitam, A. Sild, I. Söödor, L. Davidoff, J. Matvei, E. Rosenberg, R. Kuris,
Liidu sekretäär (Võru) (Viljandi) (Valga) (Järva) (Lääne) (Pärnu) (Viru) (Harju)
Istuvad: A. Kohver, A. Saar, H. Avikson, H. Lauri, M. Kruseman, J. Sõnajalg, P. Riives.
(Võru) (Lääne) (Viru) (Viljandi) (Harju) (Järva) (Tartu)
Juhatuses liige. Juhatuses esimees. Juhatuses liige. Juhatuses liige.

Juba vara hommikul tõmbas mind välja väiksele surnuaiale ja kogu mu noorus ärkas jälle, kui helkival päikesepaistel ühe lillekunka juurest teise juure sammusin ja mehaaniliselt nende nimesid ristidelt lugesin, kes seal all uinusid oma kirstudes.

Kaugelt tundsin ära oma vanaisa hauakivi tema helkivast pealkirjast.

Keegi vanamees valgete juustega, habemetu, näojooned teravalt lõigatud, istus seal,

aega ei kõlvanud, niivõrd imestanud ja juurdu- nud kõigesse sellesse, mis oma vanaisa mälestustest ammutanud, et vaevalt teades, mida teen, poolvaljult laususin nime „Obereit“.

„Jah, minu nimi on Johann Hermann Obereit“, ütles vanaherra põrmugi imestamata.

Mul sulus see pea hinge kinni ja mida ma edasihargneva kõneluse kestes veel kuulsin, ei olnud ka selle järele seatud, et mu üllatust pehmendada.

Ei ole enesest igapäevane mulje inimese ees seista, kes palju vanem ei näi kui ise oled ja kes ometi poolteist aastasada näinud: — tulin enesele oma juba hallidest juustest hoolimata ette nagu noormees, kui kõrvuti sammusime ja tema mulle Napoleonist ja teistest ajaloolistest

mõistnud, „tuleb alles siis juure, kui tõesti olen surnud.“ — —

Sõlmisime varsti tiheda sõpruse ja ta nõudis tungivalt, et tema juures elaksin.

Vast küll kuu oli möödunud ja sagedasti istusime koos sügavasse öösse huvitavates ju-

LÄTI ILUDUSVÕISTLUSE TULEMUSED.

Läti ajalehe „Nedela“ poolt toimepandud võistlusel on iludused järgmises korras auhinnad saanud:

1. Latgallia neiu (nime ei avalda). 2. Milda Krastin. 3. Lucia Lahge. 4. Vilma Leepin.

5. Anna Lukstin. 6. Irma B.

isikutest, keda ta tunnud, jutustas, nagu räägitakse inimestest, kes alles hiljuti surnud.

„Linnas tuntakse mind kui mu lapselast,“ ütles ta naeratades ja tähendas ühele hauakivile, millest mööda sammusime ja mis kandis aastaarvu 1798, „õigupoolest peaksin siin maetud olema; lasin surma kuupäeva sinna peale raiuda, sest ma ei taha, et inimesed mind silmitseksid kui moodsat Methusalema. Sõna „v i v o“, lisas ta juure, kui oleks ta mu mõtteid

tuajamistes, aga ikka juhtis ta kõrvale, kui ma küsimise seadsin, mida küll võiks tähendada lause mu vanaisa mapil: „kuidas tahab inimene pääseda surmast, olgu siis, et ta ei oota ega looda“, — ühel õhtul ometi, — viimane, mille koos mööda saatsime — (jutt kaldus vanadele nõiaprotsessidele ja ma väljendasin arvamist, et neil juhtumistel küll vist tegemist oli hüsteeriliste naistega), — katkestas ta mind äkki: „Teie ei usu siis, et inimene oma keha

võib jätta ja, ütleme korraks, Bloksbergile reisisida."

Raputasin pead.

„Kas pean teile ette tegema?“ küsis ta lühidalt ja vaatas mulle teravalt otsa.

„Annan heameelega järele,“ seletasin, „et need nõndanimetatud nõiad teatud narkoodiliste abinõude tarvitamise läbi niisugusesse liikuvasse seisukorda sattusid, et nad kaljukindlalt uskusid luual läbi õhu lendavat.“

Ta mõtles vähe aega järele. „Muidugi, teie ütlete ikka, ka mina kujutan seda enesele ainult ette.“ — kaalus ta poolvaljult ja vajus jälle mõtetesse. Siis tõusis ta üles ja tõi riulilt vihu. „Aga ehk huvitab teid, mida kirjutasin, kui aastate eest eksperimendi tegin? Pean ette teatama, et olin siis noor ja täis lootusi“ — nägin tema vajuvast pilgust et ta vaim tagasi rändas kaugesse aegadesse — „ja uskusin sellesse, mida inimesed eluks nimetavad, kuni siis lõök löögile järgnes: kaotasin, mis maa peal armas võib olla, naise, lapsed, — kõik. Siis juhtis saatust mu teie vanaisaga kokku ja tema õpetas mind mõistma, mis soovid, mis lootus on, kuidas nad üksteisega seotud ja kuidas neilt tondidelt maski silmi eest kiskuda. Meie nimetasime neid „ajakaanideks“, et nemad, nagu veräkaanid verd, meilt aega, tõsist elumahla, südametest imevad. Siin selles toas oli see; ta õpetas mind astuma esimest sammu sellel teel, millel võidetakse surm ja tallatakse lootuse ussid. — — — Ja siis“ — ta peatus silmapilguks — „ja — ning siis olen muutunud nagu puuks, mis ei tunne, kas teda silitatakse ehk saetakse, tulle ehk vette visatakse. Sisemiselt olen tühi sest saadik, ma pole enam otsinud ühtki troosti. Pole mul ühtki tarvis. Milleks pidin teda otsima? Tean: elan, ja nüüd alles elan ma. On peen vahe „elan“ ja „elan“ vahel.“

„Teie räägite seda kõike nii lihtsalt ja ometi on see kohutav,“ segasin põrutatult vahele.

„See näib ainult nii,“ rahustas ta mind naeratades: „sellest südame liikumatusest hoovab välja õnnetundmus, mida teie uneski ei oska näha. See on kui miski igavesti magus viis. see „olen“, mis iial enam kustuda ei või, kui ta kord sündinud, — ei unes ega, kui välisilm jälle ärkab meie meeltes, ega ka surmas. — — — — — Pean teile ütleva, miks surevad inimesed nii vara ja ei ela 1000 aastat, nagu see piiblis seisab esivanemate kohta? Nad sarnanevad rohelistele puuidudele, — nad unustavad, et nad tüve külge kuuluvad, sellepärast koltuvad nad esimesel sügisel. Kuid

tahtsin teile rääkida, kuidas esimest korda oma kehast lahkusin.

On igivana varjatud õpetus, sama vana kui inimsugu; ta on pärandunud suust kõrva kuni tänapäevani, aga ainult vähesed tunnevad teda. Ta näitab meile abinõusid surma lävest ülestumiseks, ilma sealjuures teadvust kaotamata, ja kellele see õnnestub, see on sellest peale isand enese üle: — tema on saavutanud uue mina ja see mis temale seni „minana“ näinud, on vast ainult tööriist, nagu nüüd käsi või jalg meie tööriistad on.

Süda ja hingamine seisavad kui surnul, kui vastleitud vaim lahkub, — kui meie „ära rändame“ kui Iisraeli rahvas Egiptuse lihapottide juurest ja kui mõlemal pool seisavad Punase mere veed kui müür“. Kuu ja palju kordi pidin seda harjutama sõnul seletamatult, hävitavate piinadega, kuni mul lõpuks õnnestus kehast vabaneda. Alguses tundsin end heljuvat, nagu vast unenäos arvame lennata võivat, — aialtõmmatud põlvedega ja õige kergelt, — aga äkki kandis mind mingi must vool edasi, mis lõunast põhja tormas, ja tema kohin kõlas kui vere mühisemine kõrvas. Paljud ärritatud hääled, mille sünnitajaid ma näha ei suutnud, hüüdsid mulle, et ümber pööraksin, kuni värisema hakkasin ja tumedas hirmus ühe kalju poole ujusin, mis minu ees kerkis. Kuuvalguses nägin seal olevust seisvat, nii suure kui poolkasvanud laps, alasti ja ilma meest või naist äratähendavate tunnismärkideta; tal oli otsal kolmas silm kui Polyphem'il ja ta näitas liikumatult sisemaa poole.

Siis sammusin läbi võsastiku edasi siledal, valgel teel, kuid ma ei tunnud maapinda oma jalgadega ja ka siis, kui puud ja põõsaid ringi puudutada tahtsin, ei saanud ma seda: ikka asus miski õhuke õhukiht seal vahel, mis enesest läbi tungida ei lasknud. Kahvatu valgus, nagu pehkinud puust, kattis kõike ja tegi nägemise võimalikuks. Asjade piirjooned näisid vabamad, molluskiliselt pehmenenud ja imelikult suurenenud. Noored sulgedeta linnud, ümmarguste häbemata silmadega, kükitasid, tüsedad ja punsunud kui nuumhaned, hiiglapesas ja kriiskasid minu peale alla; hirmetallekene, vaevalt veel fooksuvõimeline ja ometi juba täiesti väljaarenenud looma suurune, istus laisalt samblas ja keeras kui rasvas mops raskelt mu järele pea.

Kärnkonnaline laiskus igas olevuses, mis mulle ette puutus.

Pikkamisi tõusis minus arusaamine, kus asun: maal, mis sama tõeline kui meie maa ja ometi ainult vastukaja temast: tondiliste teisendite riigis, kes endid oma maapealsete alg-

vormide üdist toidavad, neid välja kurnavad ja ise võimatuseni kasvavad, mida rohkem need teised koltuvad asjatuse lootuses ja ootuses õnne ja rõõmu peale. Kui maa peal noortel loomadel emad maha lastakse ja nad täis usaldust ja usku toitu ootavad ja ootavad, kuni nad piinades lõpevad, tõuseb sellel neetud vaimudesaaarel nende tondilik teisend ja imeb kui ämblik meie maa olevuste lõppevat elu enesesse: lootuses kaduvad elujõud omavad siin vormi ja saavad lokkavaks umbrohuks, kuna maapind on tiine oodatud aja toltvast hingusest.

Ja kui edasi rändasin, tulin linna, mis täis inimesi. Paljud neist tundsin ma maa peal ja mulle tulid meele nende arvutud märgist möödaläinud lootused ning kuidas nad aast-aastalt rohkem küüru vaigusid ja ometi vampiire — nende eneste däämonlikke minasid, kes nende elu ja aega õgisisid — oma südamest välja kiskuda ei tahtnud. Siin nägin neid ümber kolavat ülespuhutud koletistena, paksu kõhu, jõllis ja klaasiste siimadega rasvast lotendavate põskede kohal.

Ühel panga aknal, millel rippus silt

Fortuuna vahetustuba
Iga loos võidab peatabaja

rüseles pea pea kõrval irvitav mass, kotte kullaga enese järel vedades, pümsunud huuled küllastunud matsutamiseks tõmbunud: rasvaks ja süldiks muutunud fantoomid kõigist neist, kes maa peal edasi põevad täitmatus janus võitmisõnne järele.

Astusin templisarnasesse ruumi, mille sambad taevani tungisid; selles istus tarretanud verest troonil miski koletis inimkeha ja nelja käega, koledad häänilõuad tilkusid ilast: metsikute Aafrika suguharude sõjajumal, kellele nad oma ebausku ohvrit toovad, et enesele võitu vaenlase üle paluda.

Meeleheites põgenesin kaduvuse lämmata-

vast õhust, mis seda ruumi täitis, tagasi tänavatele ja jäin täis hämmastust peatama palee ees, mis oma toredusega kõigest üle ulatas, mida iljal olen näinud. Ja ometi tuli mulle iga kivi, iga katusehari, iga trepp nii imelikult tuttav

Kõige suurem hoone ja kõige suurem õhulaev.

See hoone on New-Yorgis ja õhulaev on P.-A. Ühisriikide uus ülizeppelin.

ette, kui oleksin fantaasiates kord ise kõik selle ehitanud.

Kui oleksin selle maja piiramatu isand ja omanik, astusin üles mööda laiü marmorastmeid, siis lugesin ühel uksele — oma enese nime:

Johann Hermann Obereit.
Astusin sisse ja nägin ennast purpurisse

riietatult toreda laua taga istumas, tuhandetest orjaneitsitest teenituna; tundsin nendes ära kõiki neid naisi, kes elus minu meeli täitnud olid, kuigi mõned ainult silmapilguks.

Kirjeldamatu vihatundmus valdas mu, mõistes, et see — mu enese teisend — siin pillas ja prassis, sest ajast kui elasin ja et ma ise see olin, kes tema ellu kutsus ja teda rikkustega küllastas, kuna ma enesel oma mina maagilise jõu lootuse, igatsuse ja ootamisega hingest välja voolata lasin.

Koledustundega selgus mulle, et minu terve elu ainult kõiksugu vormides ootamisest koos oli seisnud ja ainult ootamisest, mis üks osa vahetpidamatust verejooksust — ja et kõik aeg, mis mul oleviku vastuvõtmiseks üle jäänud, vaevalt tundidesse ulatas. Kui seebimull lõhkes see minu ees, mida seni oma elu sisuks olin pidanud. Ütlen teile, mida meie ka maa peal korda ei saada, ikka sünnitab see uut ootamist ja uut lootust; kogu ilm on joodetud vaevalt-sündinud oleviku suremise katkuhingusega. Kes ei ole seda uimastavat nõrkust tunnud, mis meid valdab, kui mõne arsti, advokaadi või ametasutuse ootetoas istume? Mida eluks nimetame on surma ootesaal. Äkki sain aru — seekord — mis aeg on: meie ise oleme kujutused, ajast tehtud, kehad, mis ainest näivad olevat ja ometi midagi muud ei ole kui möödunud aeg.

Ja meie igapäine närbumine hauale vastu, mis on see siis muud, kui jällegi ajakssaamine ootamise ja lootmise saatel, nagu jää ahjul sisises järele veeks saab!

Nägin, kuidas värin mu teisendi kehast üle jooksis, kui minus see teadmine ärkas, ja et hirm tema nagu moonutas. Siis teadsin, mis mul teha oli: võidelda noani nende fantoomidega, kes meid välja imevad kui vampiirid.

Oo, nad teavad täpselt, miks nad inimestele nägematuiks jäävad ja endid nende pilkude eest peidavad, need kurnajad meie elus; ka kuradi

poolt on suurim halbust see, et ta nii talitab, nagu polekski teda. Ja sellest peale olen mõistetud „ootama ja lootma“ alatiseks hävitanud oma elust.“

„Arvan, herra Obereit, langeksin kokku juba esimesel sammul, kui peaksin minema seda koledat teed, mida teie käinud,“ ütlesin kui vanake vaikus; „saan küll ette kujutada, et vahetpidamata töö läbi ootamise ja lootmise tunnet eneses uimastada võib; siiski — — —“

„Jah, aga ainult uimastada! Seespidi jääb „ootamine“ elama. Teie peate kirve juurele panema!“ takistas mind Obereit. „Saage automaadiks siin maa peal! Kui varjusurnu! Ärge küünige kunagi mõne vilja järele, mis teile noogutab, kuigi sellega vähemgi ootus on seotud, ärge liigutage kätki ja kõik langeb teile valmilt sülle. Alguses on see küll kui rändamine läbi troostita kõrbete, vahel kaua aega, aga äkki muutub valgeks teie ümber ja teie näete kõiki asju, ilusaid ja inetuid uues hiilguses. Siis pole teie jaoks enam „tähtsat“ ega „tähtsusetut“, iga sündmus on ühepalju „tähtis“ ja „tähtsusetu“ ning siis olete lendava mao veres karastatud kui Siegfried ja võite enesest öelda: „sõidan välja lumivalgete purjedega igavese elu kaldatule merele.“

Need olid viimsed sõnad, mida Johann Hermann Obereit mulle rääkis; — ma ei ole teda hiljem enam näinud.

Palju on aastaid vahepeal mööda voolanud, olen katsunud niihästi kui suutsin seda õpetust jälgida, mis Obereit mulle andis, aga ootamine ja lootmine ei taha minu südamest lahkuda.

Olen liig nõrk, et umbrohtu välja kiskuda ja ei imesta ka mitte enam, et lugematute hauakivide hulgas surnuaedadel nii harva mõni kirja kannab:

v i
v o

Tõlk. —li.

MÕNDASUGUST.

Jean Jaques Rousseau pulm.

Prantsuse õpetlane Gabriel Faure on kirjutanud väikeses raamatu Jean Jaques Rousseau üle, milles jutustab peamiselt ta viimse kümne eluaasta varajasemast aegjärgust. Rousseau oli siis Inglismaalt tagasi tulnud ja elas Bourgoin'is ühes väikeses võõrastemajas nimega „Kuldallik“. Siin pidas ta pulma Therese Levasseur'iga, kellega oli tuttav ja koos elanud juba 25 aastat. Therese Levasseur oli, nagu teada, lihtne tööline. Ta tuli võõrastemajja, et Rousseau'd tema Inglismaalt tagasituleku järele uuesti kohata, ja ei aimanudki, milline üllatus teda ootas. Rousseau oli juba kaua aega kuulnud ja oli lõpetanud oma suured teosed kasvatus üle. Väsinud oma arvurikastest juhtumistest, ta vist küll tundis

igatsust hoolitseva käe järele, mis aitaks kergendada vanaduspäevi, kuna ta tol ajal oli juba astumas 50. eluaastasse.

„Ma pole kunagi,“ kirjutab ta, „ühtki kohustust nii vabatahtlikult täitnud, kui siis, kui ma temas selleks vähematki lootust ei äratanud ja kui ta alles kaks minutit varem ei aimanudki, mida teha kavatsesin.“ Ja kirjas Laliud'ile ta jätkab: „Arvasin, et ma ei kahetse, kui jäädavalt seon ühenduse, mis kestnud 25 aastat. Vastastikkune lugupidamine, millela ükski sõprus kuigi kaua ei kesta, oli ainult suurenenud... see austusväärne ja püha side sõlmiti lihtsalt ja loomulikult ja tunnistajaks oli kaks lugupidamisväärset meest, suurtükiväe ohvitseri...“

Üks nimetatud tunnistajaist, isand Champagnieux, kes hiljem Bourgoin'i linnapeaks sai, annab oma mälestuskirjades ilusa pildi sellest pulmast.

Rousseau oli Champagnieux ja tolle sugulase, kapten Rosières'i enda juure lõunasöögile palunud.

Külalised leiavad Rousseau ja neiu Renou (Therese Levasseur) pidulikult riides kui harilikult. Jean Jaques viib oma sõbrad kõrvaltuppa ja palub neid olla tunnistameesteks „tema elu tähtsaima sündmuse juures.“

Edasi kirjutab Champagnieux: Ta küsis neiu Renou'lt, kas ta jagab tema tundeid, ja selle järele, kui see kogu õrnusega annud jaatava vastuse, pidas Rousseau, seistes käsi-käes neiu Renou'ga, kõne, milles liigutavalt kirjeldas abielu kohustusi, peatus mõningate sündmuste juures oma elus ja üldiselt väljendas end nii kaasakiskuvalt, et neiu Renou'l, mu onupojal ja mul pisarad ojadena silmist voolasid. Ta kõneles nii kõrge hooga, et meil võimatu oli teda jälgida. Kui ta seda märkas, laskus oma mõtteleenus aegamööda allapoole; ta kutsus meid tunnistajaiks vande, mille andis neiu Renou'le abikaasana... Saanud vande ka oma neiu, surusid nad teineteist kaisutuses. Sügav vaikus järgnes õrnale stseenile.“

Siis mindi pidusöögile. Jean Jaques oli Lyon'ist lasknud tuua pulmakleidi ja sörmuse Therese jaoks. Kogu pidueine aja oli Rousseau väga heas meeleolus, laulis lõpuks kaht enda väljamõeldud pilkelaulu ja avaldas soovi oma järelejäänud päevi Bourgoin'is mööda saata. Nii oli pulm, kus Rousseau ise andis Therese Levasseur'ile abikaasa-tiitli, pidades seejuures vaimustava kõne abielusideme purustamatusest, kõne, mis suurtükiväe ohvitseri nutma pani. Pärast pulma asus ta elama Monquin'i isand de Cesarge'i mõisa. Kuid vanne, mille nii liigutavalt andis „Kuldallika“ võõrastemajas, murdus pea. Seni teadmatuks jäänud põhjusel katkestas ta sideme Theresega. Kõiksugu raskused tegid kibedaks ta elu ja ta lahkus Monquin'ist mais 1770. Siit läks Rousseau Pariisi, lõpetas seal oma Monquin'is alatud teosed ja rändas kurvameelsena ringi rahva hulgas, kus juba algas valmistuma hiiglasuur poliitiline pööre. Maikuu a. 1778 sai ta kutse vaikesse suvilasse Pariisi lähedal, kus ka suri.

Kogu tänav müüa.

Vana ajalooline tänav Berliinis „An der Kommandantur“ tunnustati Berliini linnavalitsuse poolt avalikult koosolekul müümiskõlblikuks, sest et ta rahvale liikumiseks tarviline ei ole. Darmstadt'i ja Natsionaal-panga juhatused andsid mainitud tänavate omamise pärast Berliini linnavalitsusele palved ära. Ka ei tahtnud mainitud pangad rahvale tänavat tarvitamiseks anda, vaid laduhoovina hoida. — Berliini linnavalitsus otsustas, et pole mingit mõtet pabermarkade eest ära müüa, ja nõudis vastu reaalkaarti. — Berliini pangal „Grossbank“, on Agrikola tänaval kolm suurt ehitusplatsi, mille kogusuurus kolmteist ruutmeetrit. Kahe platsi eest tahtis pank tänavat osta, kuid linnavalitsus nõudis kõik kolm, millega pank ka leppinud olevat. — Nii läheb osa Vana-Berliinist majanduslikkude huvide pärast kaduma.

N.

Heli ja värv ja nende mõju inimese organismile.

„Elu on liikuvus ja elav olla tähendab olla liikuv.“ Mida kokkukõnalisemalt, mida tasakaulisemalt need mõlemad mõisted, elu ja liikuvus, elavolemine ja liikuvolemine, inimese organismis avalduvad, seda tervem, elujõulisem ja eluküllasem on inimene. Loodusseadustest saame osa oma meelte abil. Lihtsaimad nähtused, mida võtame vastu oma meeleorganide, silma ja kõrvaga, tekitavad meis elu ja liikuvuse, mis, olenedes elamus tugevusest, avaldub väliselt suuremal ehk vähemal määral; nii võiksime meeli nimetada meie elu virguta-jaiks.

Vaatleme nüüd lihtsaimaid nähtusi, mida loodusest enestesse vastu võtame meelte abil (valgust, mille murdumine, värv, kutsus esile liikuvuse, ja liikuvust, mis omakord tekitab hääli, mis kujunevad suureks heliks, olenedes sellest, kui puhtad ja millise ulatusega nad on), siis tuleme kindlate liikumis-, elu- ja olekukujude seaduspärasusele, kui neid lihtkujusid, heli ja värvi, enestesse vastu võtame, jäädes seejuures tasakaalu vaimliselt-kehaliselt, kuna ju vaimu ja keha saab võtta vaid lahutamatuks.

Siinkohal võiks rääkida huvitavaist katsetest, millega häid tagajärgi saavutanud Gertrud Grunov Weimaris. Ta on aastate kestes uurinud heli ja värvi elemente ja äratav elujõudu heli ja värvi abil, harjutades seesmiselt kuulma ja nägema, ning nii viies inimest iseseisvalt paranemisele ja tugevnemisele. Ta on jõudnud otsusele, et helid ja värvid virgutavad meis jõuallikaid, ning püüab suurendada neid jõude, kasutades selleks seesmist elamust ja kujutlust.

Vaimliselt vastuvõetavaks tehtud meelte abil muutub iga välisilmast saadud mulje meis liigutuseks, mis jälle omakord tungib väljapoole, kusjuures saab nähtavaks vaatlejale. Iga värvi või heli märke puudutab meie organismis isesugust keskust.

Kui Gertrud Grunov heli ja värvi abil kõik liikumiskeskused meis on elavaks teinud, siis tunneme, kuidas värvid meis esinevad teatud kindlas ja lihtsas korras, mis meie vaimusilmas peegeldub ringina, kus igal värvil oma kindel koht. Neid värve võime vaadelda raskuspunktidena, millest välja lähevad teatud liigutused, toimingud, sümboolid, mis harjutuste varal, olenedes värvide koosseisust ja märke tekitavuse iseloomust, intuitsivselt ärkavad, kogunevad ja lahkuvad. See ring on kujutelm, mille esimesena leidnud Gertrud Grunov.

Kõik harjutused on vaimlis-kehalist laadi, nende sihiks on saavutada elulikkust, korda, värskendust ja tervendust meie jõududes. Aegamööda arenevad jõud teadvusetust, tungilaadilisest liigutusest täieliseks rakendavuseks ja lõpuks kõrgeimaks tahtetegevuseks.

Sel teel, mida näidanud Gertrud Grunov, õpime tundma suhet looduse ja meie oma jõudude vahel. Meile hakkavad selguma lihtsaimad seadused meis ja meie ümber. Loodusjõududele, mis meile küll tuttavad juba ammu, läheneme praktiliselt alles nende katsete abil.

Montblanc'i tunnel.

Teostamisel on Montblanc'i tunnel, mis uue ühenduse Prantsusmaa ja Itaalia, Lääne- ja Lõuna-Euroopa vahel loob. See tunnel on kõige pikem mäest läbikaevamine ilmas, on insenerikunsti hiilgetöö ja on tulevikus rahvusvahelise liikumise jaoks määratu suure tähtsusega. Seitseteistkümmend aastat on plaan vana. Kümne aasta eest tegi Prantsusmaa põhimõttelise otsuse ehituse algamiseks. Kui sõda ei oleks vahele tulnud, oleks vististi see suurim Alpidest läbikaevamine juba lõpetatud olnud ja tunnel liikumiseks tarvitusel. Nüüd aga kulub veel vähemalt viis aastat, kuni esimene rong seda läbikäiku saaks tarvitada.

Projekti liikumistehnilise külje — parema raudteeühenduse — pärast on Prantsusmaa ja Helveetsia vahel peetud pikemaid läbirääkimisi. Varemalt ei mõeldud Prantsusmaal üldse selle peale, et Montblanc'i tunneli ehitama hakata, vaid soovitati ennem paremaid raudteeühenduste ehitada, võttes arvesse tol ajal ehitusel olevat Simploni tunneli Faucille'i juures. Selle projektiga oli ühel arvamisel ainult Genfi kanton, kuna Helveetsia liitnõukogu Faucille'i tee tagasi lükkas ja selle asemel soovitas olemasoleva Jura ülekäigutee parandamist. Sellest oleks kogu riigil võrdlematu suurem kasu. Umbes kümme aastat tagasi tehti Prantsusmaa poolt sellele vaidlusele lõpp seletusega, et ta loobub Faucille'i tunneli ehitamisest ja selle asemel mõtleb Montblanc'i alt tunneli läbikaevamise peale. See otsus tähendas Helveet-

siale kriipsu läbitõmbamist tema pikaajalisest liikumispoliitikast, poliitikast, mis alati sinna poole sihtis, et rahvusvahelisi Alpi liine nii palju kui võimalik oma riigi piiridest läbi juhtida. Montblanc'i tunnelist ei ole Helveetsjal loomulikult mingit paremust, vaid väga suur kahju, kuna Montblanc Prantsuse maa-alal on ja uus raudteeliin Euroopa kõrgemast mäest läbi minnes otsekoheselt Prantsusmaad Itaaliaga ühendab.

Berni valitsuse initsiatiivil on teostatud Lötšbergi tunneli projekt, mille kaudu Saksamaal on otskohene ühendus Baaselist Berni kaudu Simploni tunnelist läbi Ülem-Itaaliaga, ühendus, mis samane üle Gotthardi (vanemale ja klassilisemale Alpi teele) minevale teele.

Montblanc'i tunnelil on ühenduse jaoks Lääne-Euroopa ja Itaalia vahel määratu tähtsus, sest ta vähendab London—Pariis—Mailandi vahelist teed enam kui 100 kilomeetri võrra. Peatunnel algab Chamoni'i lähedal ja lõpeb Itaalia pinnal Aosta ja Courmoyeuri vahel. Nagu Simploni tunneli juures, nõnda ka Montblanc'i tunnelis ehitatakse raudteetunneli kahes eraldi jões, kuna kumbagilt poolt mäeküljelt kuus vähemat tunneli ehitatakse juure- ja ärasõiduks. Tunneli ehitamistööd on arvatud nelja aasta jooksul lõpule viia. Ehituskulud olid kümne aasta eest arvatud 150—200 miljoni kuldfrangi peale, kuna tänapäev need tööd vaevalt alla ühe miljardi frangi maksma lähevad. Geoloogiliselt seisukohalt pole iseäranis suuri raskusi oodata. On kindel, et iseäranis abinõude tarvituselevõtmisest ehitustööde ajal suur kuumus võimsa mäe sisemuses sünnib.

Tähtsamate Alpi tunnelite pikkust, missuguseid ilmas kasagil leida pole, näitab järgmine võrdlus:

Simploni tunnel	19.729 meetrit
Gotthardi ..	14.912 ..
Lötšbergi ..	14.536 ..
Mont Cenis'i ..	12.200 ..
Arlbergi ..	10.250 ..
Albula ..	5.866 ..

Tunnelite ehitamise ajalugu on hulga vanem, kui seda harilikult arvatakse. Juba roomlased ehitasid 5600 meetri pikkuse tunneli, mis oli määratud Fucine järve vee ärajuhtimiseks. Lühemaid tunnelid, mis mägedest läbi ei jookse, vaid ainult nende sisemusse tungivad, ehitasid juba vanad egiptlased oma kuningate matuspaikades. Keskajal ei tarvitanud seda vana aja tehnikat keegi ja ka uuem aeg ei lootnud sellest palju. Alles poolesaja aasta eest kaaluti Alpi mägede läbimurdmist ja moodsal tehnikal, mis mingisuguseid raskusi ei karda, läks korda 40 aasta eest Gotthardi tunneli ehitamisega saavutada suuremat imeehitust, mida inimkonna ajalugu tunneb.

Kodune elektri-valgusvann.

Kuhu päike paistab, sinna arst ei tule, ütleb üks Itaalia vanasõna. Valgus ja soojus aga olid igal rahval alati

kõige soovitamaks ravitsusabinõuks. Puhast päikesevalgust surmab pisilased. Ta mõjub vere ringvoolu peale, ta edendab uute vereliiblede kasvu, ta muudab naha soojaks ja vereküllaseks, elustab meelteorganeid ja kosutab närve. Valguset ja soojust üleskasvanud inimesed on nõrga tervisega ja verevaesed; neid piinavad kõiksugu haigused ja nad jäävad peagi põduraks. Inimese keha vajab valgust ja soojust oma eluks samuti kui sööki ja jooki. Higistamisega arstimine on mõjuvaks abinõuks influentsa, reumatismi ja muude külmetushaiguste vastu võitlemiseks ja neist hoidumisel, sest valgus ja soojus ajavad kehast välja kõik kahjuliku, mis sinna koguneb. Kuid ka tervele kehale on juhuslik

Baieri prints Ruprecht,

keda Baieri monarhistid, selle järele, kui neil korda oleks läinud Berliini valitsust kukutada, Saksa valitsejaks kavatsesid kuulutada.

higivann mõnus ja kasulik. Selte pärast leiduvad ka kõrgis suuremais supelusasutis: õige mitmekesised higistuvannid. Pareim ja mõnusaim higistuvannidest on kahtlemata elektri-valgusvann, mis ju palju aastaid tarvitusel täis- ja osavanna ravitsusotstarbel, ja mis inimesele arvamata kasu saanud. Supeluskohades higistamine on halvasti mõjunud nii mõnegi haige peale, kes pärast ravitsusaga pikale reisile asuma pidi. Külmetuse tagajärjed halvenesid ja tihti seltsis sellele kopsopoleetik, esile kutsutud külmast välisõhust. Et võimaldada elektri-valgusvanni tarvitamist igal pool, selleks ehitas firma Siemens ja Halske a.-s. vanni, mis kasutatav igas toas ja korteris, kus elektriühendus olemas.

Selle ehitus on haruldaselt lihtne. Valgusvanni alus koosneb kümnest kumeraks käänatud puuvarvast; neid ühendavad kergelt liikuvalt kolm Nürnbergi harvi. Kokkupandult on kodune valgusvann ainult 20 sm. lai, teda on hõlbus alal hoida ja kerge tõsta ning viia. Lahtitõmmatult on ta 150 sm. pikkune ja võimaldab kogu keha valgustamist kiirega. Vähemate kehajagude valgustamiseks on võimalik seada iga kaugust 20 ja 150 sm. vahel. Kaheksa sisemist pulgakest mahutavad eneses iga hõõglambi tarvis 110—220 volti. Lampide

hoidmiseks purunemisest ja haigete kaitsmiseks kogemata lampide külge puutumistest on hõõgpiiride all pinevil võrkriie. Ilma lampideta kaalub valgusvann ainult 3 kg.; see võimaldab teda ühes käes kanda, ja haiged võivad ta isegi reisidele kaasa võtta.

Vähese ruumitarvituse ja kerge kaalu tõttu võivad Siemens'i tehastes ehitatud elektri-valgusvann igal pool poolehoidu. Maa-arstile aga saab ta otse tingimata tarvilikuks. Kuid ka igas majapidamises peaks leiduma väike elektri-valgusvann, kui seda kuidagi lubavad majanduslikud olud.

H. L.

Rääkiv kinofilm.

Tühjendamatu näib meile tehnika. Keegi ta jüngritest ei või mil-

Vene uus paberine „kuldrubla.“

Küll oleme alles meie ta hiilgavalt kaugele arendanud. Juba järgmisel vilkel saavutatakse paremat sellest „hiilgavalt kaugelearendatust“. Suursugu võistlus ei lase puhata tehnika alal tegevatel meestel: üks uuendus tunnustatakse teise järele ja igaüks neist kutsub uuele tööle. Hiljuti õnnestas rääkima panna filmi. Toone pildistatakse just samuti kui kehalikke sündmusi. Nad muudetakse valguseks, valgus elektriiks ja elekter jällegi toonideks. See paistab küll mõnelegi väga imelik ja salapärane, otsekui jutud alkeemikerite iseäralikest tegudest keskajal, mil usuti imedesse. Modern füüsikeril aga ei ole midagi ühist nende alkeemikeritega. Tema teod jäävad püsima teaduse valjul katsumisel.

Hiljuti näidati Berliini Schubert-saalis rääkivaid filme, milles toon ja pilt täpselt kokkukõlas olid. Rõõmsalt üllatunud vaatajad nägid tõeliste sündmuste õiglast uuesti käsitlemist. Ekraanilt rääkis Nathan Tark mõjuvalt kolmest sõrmusest; keegi Ameerika rändav kõnemees laskis enesest kuulda. Näidati pilte külaelust, kus omamoodi kaasa aitasid lambad, koerad, tuvid, kanad lapsed ja mängumehed, ja vaatajad olid nagu korraga keset külaelu ning tegevust. Neegrid tantsisid potitantsu. Võis näha ja kuulda, kuid killustused savinõud, kuna neeger kõmava trummilöögi saatel paljajalu tantsis, oma nahataolisi, pakke jalataldu vigastamata. Ekraanil mängis keegi virtuoos kõiksugu muusikariistel. Nendest ja veel teistest ülesvõtetest näeme, et lahendatud on rääkiva filmi probleem. Varemalt katsuti filmis noote kujutada, et võimaldada vähemalt orkestrile ja lauljatele seaduda piltide järele ekraanil. Mekaaniliselt püüti saavutada filmi ja fonograafi töötamist ühel ajal. Need eksperimendid on kõik ebaõnnestunud, mis paremal juhtumisel hädaabinõuna tarvitusel. Alles seaduspäraselt tooni fotografeerides, mille hiljuti teostasid kolm füüsikeri Hans Vogt, Joseph Masolle ja dr. Joe Engl, saavutati täieliselt rahuldav tooni edasiandmine.

Rääkides põleva steariinküünla läheduses, hakkab leek lõkendama; ta liigub nii kaua kui räägitakse. Kujutleme, kellegis tekiks mõte neid leegi võnkumisi joonistada, et joonistuste abil püüda alal hoida tooni (heli), mis ju võnkumiste kaassünnitajaks. Varsti aga selguks talle, et see leek liig inertne on hääle igale võnkumisele järgnemiseks. Ta peaks leidma valgusallika, mille inertsus eriti väike. Sarnase inertsuseta valgusabinõu leidsid need kolm füüsikeri nernstlambi hõõgpulgakeses; need pulgakased teevad ümbritseva õhkkonna elektri-voolu edasiandvaks. Heli vastuvõtteaparaat koosneb häälelehtriist, mille taha hõõgpulgakesed seatud. Hõõglamp, n. n. ultrafrekventslamp joonistab hääle fotograafiliselt. Selle muudab ta elektri võnkumiseks ja kannab muutmatault ühest lõhest läbi filmile, millel nad joonestuvad enam ehk vähem tugevate tumestustena. Hõõglambile tarvisminevat jäädavast voolu peab selleks otsustarvaks torudekõvendaja kaudu 1000-kordselt tugevaks muutma. Hõõglambi valgus järgib täpselt häälelainete rütmile. Valgus on sealjuures nii tundelik, et umbes 10 meetri kauguselt sosistamine veel esile kutsub valguse liikumise. Tooni ja kujutust võtavad vastu kaks erikambrit, mis pealistikku seatud ja ühel ajal töötavad. Normaalselt valgustatud toon-negatiivi ilmutatakse nagu iga harilikku filmi. Kujutusriba aga on võimalik eraldi välja töötada, teda kõvendada ehk nõrgendada selle järele, kas ta ala- ehk ülevalgustatud on. Tooniriba kantakse hiljem üle pildiribale ja ta ilmub kitsa joonteskaalana väljaspool kujutusriba perforerimist. Kujutusheli filmi avaldada ja näidata saab eelmist teguviisi ümber pöörates. Kavalisel joonestusel näeme pahemal pool projektsiooni aparati. Üleval on filmiriba ärakäänav, all pealekeriv rull; filmiriba jookseb kahe aparadi eest mööda, millest ülemine kujutust, alumine heli reprodutseerib. Viimasel on objektiiv asemel fotoelektri membraan, nagu seda astronoomid tähefotograafias tarvita-

vad. Enam ehk vähem tugevaid heliriba tumestusi kiirestab ikka ühtlane II valgusalik, mis seatud ühe optilise süsteemi taha (condensor II). Mitmesuguse intensiivsusega heliriba tumestus kõvendab ehk nõrgendab pealelangeva valguse; see juhitakse läbi prao fotoelektri membraani kaaliumkattetele, mis valguse uuesti vooluks muudab, mille tugevus võrdses vahekorras langevate valguskiirtega. Vool juhitakse II torukõvendaja kaudu eraldi ehitatud valjult rääkivasse telefoni, n. n. stafooni, milles mõju ei avalda membraani enese segavad hääled. Nii saab imepuhtalt toone reprodutseerida, nagu seda millalgi ega mingi fonograaf ei saavuta, sest seal mõjuvad ikka segavalt mekaanikast tekitatud kõrvalkahinad. Ainult „S“-häälikute juures leiduvad tühised puudused, mis siiski heal väljarääkimisel kaovad.

Ei või jätta tähele panemata tagajärgi, mida see leidus kaasa toob. Suurkapitaal hakkab selle asja eest muidugi hoolt kandma. Filmi saadetakse tarvilise muusikaga, ja rohkearvulistele väikestele muusikeritele tõuseb selles uus võistlus. Ka teatri edu saab siis filmi tõttu enam kui kunagi enne küsitavaks. Arvatavasti palkavad filmiühisused kõige paremaid näitlejaid ning lauljaid, ja siis võib kord juba mängitult ikka sama hästi korrata, ühegi juhuslise takistusega. Ka kõige kaugema küllani kandub siis pareim näite- ja ooperikunst. Kahtlane on küll tõesti, kas see Saksa leidus juba nüüd Saksamaal teostust leiab, kuna Saksa filmitööstus praegu väljamaale peab produtseerima, et üldse püsida.

Rääkiv film on loodud. Järgneb kujude värvitruu edasiandmine. Siis võime praegusest elust tähtsaid sündmusi loomutruult ja eluliselt edasi anda hilisematele põlvedele.

H. L.

Toimetusele saadetud kirjandus.

A. Tshehbow. Kingsepp ja Paharet. Jutud. Tõlkinud J. Kärner. Nat. Mey joonistused. Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1923.

A. Tshehbow. Kashtanka. Tõlkinud J. Kärner. R. Kiiwiti illustratsioonid. Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1923.

Oskar Rootsman †. Kaks Algust. Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1923.

Wilhelm Bloss. Prantsuse revolutsioon. Autori loaga tõlkinud Bernhard Linde ja Joh. Audova. Teine B. Linde parandatud trükk. Kirjastus a.-s. „Varrak“. Tallinnas, 1923. 704 lhk. Hind 700 marka.

Heinrich Lhotzky. Sinu lapse hing. Tõlkinud Aleksander Kütt. Kirjastus A. S. „Varrak“ Tallinnas. 1923. 148 lehek. Hind 140 marka.

C. Julius Caesar. Ajaloolised ülestähendused Galla sõja üle. I. raamat. Ladina keelest Eesti keele tõlkinud P. Seeberg ja Fr. Narusk. Kirjastus A. S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. Hind 80 marka. 72 lehek.

O. Luts. Kirjad Maarjale. Novell. II trükk. Kirjastus A. S. „Varrak“. Tallinnas, 1923 a. 42 lehek. Hind 80 m.

A. Sipelgas. Punapäa Roosa. Novellid. Venekeelest käsikirja järele tõlkinud O. Abroi. Kirjastus A. S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. Hind 120 m. 136 lehek.

„Neetud talu“. Komöödia neljas vaatuses. A. Kitsberg. Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1923. 80 lehek. Hind 100 marka.

I. L. Perets. Aadam ja Eeva. Juudi keelest tõlkinud Esther Shitomirski. Kirjastus A. S. „Varrak“ Tallinnas, 1923. Hind 80 m. 80 lehek.

A. H. Tammsaare. Üle piiri. Kirjastus A. S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. Hind 150 marka. 164 lehek.

E. Tennmann. Kirik arenemiskäigul. II. Kirjastus A. S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. 27 lehek. Hind 40 m.

N A L I.

Hea lootus. „Mu naine kaalub 88 kilo, igal aastal jääb ta mudavanne võttes 11 kilo kergemaks, kaheksa aasta pärast olen temast lahti.“

*

Kohe valmis sõna kuulma. Oue tuli leierkastimees ja mängib järelejätmatult oma häälest ära mänguriistal. Üks majaelanikest ei suuda seda enam välja kannatada ja hüüab muusikamehele läbi akna: „Kas kuulete, siin on õues mängimine keelatud!“ — „Hea küll,“ vastab leierkastimees, „oodake vähekese, kohe tulen teie juure üles.“

*

Ihnus tuleb taevavärvale. Püha Peetrus küsib temalt, mida ta maa peal ka head teinud, näiteks vaestele inimestele. „Hm,“ vastab küsitav viivitades, „kord andsin haigele lesknaisele 50 marka ja teine kord noorele kerjustüdrukule 100 marka.“ Püha Peetrus näib järele mõtlevat, palub siis meest oodata ja kaob taeva siseruumesse, et küsida, mis selle isandaga peale hakata. Tüki aja pärast kuulakse seal keegi suure häälega ütlevat: „Anna talle ta 150 marka tagasi ja tõuka see nadikael põrgu.“

Saksa riigipäeval on mitmel korral ähvardatud kätt kapitalistide varanduse („substantsi“) külge panna, et riigi rahaasju parandada. Euroopa hädaohud: bolshevism ja fashism.

Kõrbereisija.

Saksa kapitalist: „Minu herrad, „substants“ peab meile jääma.“

Vastandid. „Sageli olen nii palju töötanud, et väsimuse pärast süüa ei suuda.“
— Minuga on aga just ümberpöördukt. Olen sageli nii palju söönud, et pärast väsinud olen töötama.

*

Kisendav ülekohus. Laulja: „Teie võtate seda muidugi kui suurt ülekohut, et mind sunniviisil teie korteri elama pandi.“
— Ja, kui kisendavat ülekohut!

*

Kurb. „Miks nii õnnetu?“
— Mu mõrsja on kahe nädala eest mehele läinud.
„Nii? Kellele siis?“
— No muidugi mulle!

*

„See rätsepp tuletab mulle ikka üht mu koolivenda meele.“
— Mulle tuletab ta ikka kuube meele, mille õblemisraha talle võlgu jäin.

*

Kunstiilosoofia. „Nii on maailm! Mu häid, ausaid pilte, mida varem maalisin, ei tahtnud keegi inimene osta, aga nüüd teen vale pangatähti, ja neid võetakse kui sooje saiu.“

*

Õnnetused. „Kas olete abielus, herra direktor?“
— Ei, aga mulle on palju kõiksugu teisi õnnetusi juhtunud.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

kirjastusel ilmunud raamatute

nimekiri.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 70 mrk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mrk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 60 mrk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik. Hind 130 mrk.

Laste Rõõm. Laste ajakiri. Toimetaja E. Enno. Hind 15 mrk. üksik nr. Aastakäik köidetult 250 mrk.

Füüsika. I, II ja III. jagu. M. Keskküla ja E. Maltene. Hind I. jagu 300 mrk., II. jagu 180 mrk. ja III. jagu 250 mrk.

Kaubateadus I. A. Aljak. Hind 100 mrk.

Kasvatuse radadel. Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mrk.

Töökool ja õpekool. Kasvatusteadusline teos. C. H. Niggol. Hind 50 mrk.

Parlament. Riigiteadus. H. v. Gerlach. Hind 35 mrk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada. Loodusteaduslised uurimised. Professor Steinach. Hind 30 mrk.

Minu mälestused. Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mrk.

Sõda Landesvehriga. J. Poopuu. Hind 100 mrk.

Nipet-Näpet. Legendid, anektoodid ja tõsjuhtumised. A. Jürgenstein. Hind 50 mrk.

Vähkmann ja Ko. Fõljeton. O. Luts. Hind 100 mrk.

Tilbuse Jaak Tilbuse kirjavahetus. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. Hind 60 mrk.

Tilbuse Mari ajalikud laulud. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. Hind 35 mrk.

Au langenuile. Luuletused vabadussõja kangelastele. A. Kallas. Hind 200 mrk.

Saatuse tujud. Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mrk.

Punased lõunast. F. Grass. Hind 60 mrk.
Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutustanud P. Grünfeldt. Hind 75 mrk.

Meie jõumajanduse sihtjooned tulevikus. Prof. A. Kink. Hind 40 mrk.

Täielik malemängu õpetus. A. Burmeister. Hind 135 mrk.

Poiss ja liblikas. Novellid. A. H. Tammsaare. Hind 100 mrk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius. Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 mrk.

Mida võiks igatiks suguhaigustest teada. Dr. H. Rüttmann. Hind 75 mrk.

Pärisosa. Luuletused. M. Under. Hind 85 mrk.

Käskivi. Novellid. A. Adson. Hind 85 mrk.

Eestlaste sugu. M. J. Eisen. Hind 200 mrk.

Kaubateadus 2. A. Aljak. Hind 160 mrk.

Immensee. Saksa kirjandus Eesti koolidele. Th. Storm. Hind 60 mrk.

Kadunud mees. Ülipõnev jutustus. C. Bridges. Hind 160 mrk.

Pealadus :

Mooses ja prohvetid. Usuteadusline töö. Ed. Tennmann. Hind 200 mrk.

Laenatud naine. Jutustus Ameerika miljonääride elust. O. Höcker. Hind 50 m.

Keedu ja majapidamise juht. A. Tannebaum. Hind 140 mrk.

Marsi elanikud. Humoreskid. Tõnu Tõres. Hind 25 mrk.

Riigilelu põhijooned. G. Laurentius. Hind 100 mrk.

Individualism. G. Laurentius. Hind 65 mrk.

Kõlbluse jumal. Näidend. K. Laurberg. Hind 40 mrk.

Pealadus T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaallkaupluses Jaani t. nr. 6, Krediit Panga majas, ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes.

Saadaval kõigis paremates raamatukauplustes.

Ajakiri „AGU“

„AGU“

on ainuke korralikult ilmuv rahvalik kirjanduse, teaduse ja kunsti ajakiri Eestis.

„AGU“

on lühikese aja jooksul loetavamaks Eesti ajakirjaks saanud.

„AOLE“

on seni kaastööd teinud ja edaspidi teha lubanud suurem hulk meie tähtsamatest kirjanikkudest.

Igas numbris toob „AGU“ kirjandusliku väärtusega huvitavaid novelle, jutustusi ja luuletusi, algupäraseid ja tõlkeid.

Arvustused uute algupärase teoste üle.

Teaduse aladelt on „AOLE“ mitmed **eriteadlased ja Tartu ülikooli õpejõud** kaastööd lubanud. Teaduslikud kirjatükid on „AOS“ harilikult **seletavate piltidega varustatud.**

Tähtsamatest sündmustest kodu ja väljamaal toob „AGU“ **päevapiltikke ülevõtteid.**

Igas numbris elu väärnähtusi tabavaid **naljapilte.**

Veel tänava aastal hakkame igale „AO“ numbrile oma- ja väljamaa kunstnike parematest piltidest **värvilisi reproduktsioone** (äratrükilpilte) hinnata kaasa andma, mis läbi igal „AO“ lugejal võimalik on värviliste kunstiväärtuselistest piltidest oma eluruume ilustada.

Ajakiri „AGU“ ilmub igal laupäeval. Tema **kestev ja korralik ilmumine on kindlustatud** väljaandja osaühisuse (Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse „Päevaleht“) poolt.

Tellimisi ja kuulutusi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk tän. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi Vabariigi postkontorite kaudu.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus
(„Päevaleht“).